

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedra**

Karolinos Kumpytės
V kurso, taikomosios jurisprudencijos
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Lobistinės veiklos reglamentavimas Lietuvoje
Regulation of Lobbying Activities in Lithuania**

Vadovas: doc. dr. Haroldas Šinkūnas

Recenzentas: doc. dr. Juozas Galginaitis

Vilnius
2021

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame rašto darbe analizuojamas lobistinės veiklos reglamentavimas Lietuvoje bei Europos Sąjungoje, pačio lobizmo, kaip reiškinio samprata, lobistinės veiklos įstatymas, jo įgyvendinimas Lietuvos teisinėje sistemoje. Gilinamasi į lobistinės veiklos reglamentavimą užsienio valstybėse, rekomendacijas lobistinės veiklos reglamentavimo gerinimui.

Pagrindiniai žodžiai: lobizmas, lobistinė veikla, įtaka, lobistinės veiklos reglamentavimas.

This paper analyzes the regulation of lobbying in Lithuania and the European Union, the concept of lobbying itself, the law on lobbying and its implementation in the Lithuanian legal system. The regulation of lobbying in foreign countries and recommendations for improving the regulation of lobbying are being deepened.

Keywords: lobbying, lobbying activities, influence, legal regulation of lobbying activities.

TURINYS

ĮVADAS	4
1. LOBIZMO SAMPRATA.....	7
1.1. Lobizmo sąvoka, jos apibrėžtis ir suvokimas Lietuvos teisinėje sistemoje.....	7
1.2. Lobistinės veiklos sudedamosios dalys	9
1.3. Lobizmo atirbojimas nuo neigiamų reiškinių ir / arba galimos rizikos	13
2. LOBISTINĖ VEIKLA EUROPOJE	18
2.1. Reguliavimas.....	22
2.2. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos rekomendacijos.....	28
3. LOBISTINĖ VEIKLA LIETUVOJE.....	32
3.1. Teisinis reguliavimas Lietuvoje.....	36
3.2. Lobistinės veiklos reguliavimo problemos	38
4. COVID-19 PANDEMIJOS ĮTAKA LOBISTINEI VEIKLAI LIETUVOJE IR EUROPOS SĄJUNGOJE	41
IŠVADOS	44
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	46
SANTRAUKA	51
SUMMARY	52

IVADAS

Lietuvoje vyraujanti valdymo forma yra demokratija, o tai reiškia, kad visa valdžia kyla iš piliečių valios. Pati paminėta piliečių valia gali būti įgyvendinama tiesiogiai bei reguliariai renkant tautos atstovus arba tiesiogiai per savo išrinktuosius. Demokratijoje svarbi piliečių lygybė ir laisvė, bet viena svarbiausių šios valdymo formos vertybių yra viešosios valdžios priimamų sprendimų skaidrumas. Pasirinkta rašto darbo tema „lobistinė veikla“ yra viena iš demokratijos išraiškos formų, kadangi taip piliečiai gali įgyvendinti savo turimą teisę, taip tampa įmanoma suderinti interesus siūlant, formuluojant, teikiant įvairius aktualius pasiūlymus siekiant gerinti, tobulinti įstatymus, o galbūt priimti tinkamą ar reikalingą teisės aktą. Tokiu atveju čia atsiranda asmenų grupės, vadinamos „lobistais“, kurie darydami įtaką ir savo veiksmais atstovauja visuomenės interesus tam, kad jų poreikiai būtų išgirsti. Tampa itin svarbu, siekiant jau minėto skaidrumo, užtikrinti, kad vykdant lobistinę veiklą visas procesas vyktų sklandžiai ir nepažeidžiant tam tikrų valstybės saugomų gėrių, todėl vienas iš pagrindinių siekių turėtų būti kokybiškas ir sklandus lobistinės veiklos Lietuvoje reglamentavimas.

Deja, bet Lietuvoje sąvoka „lobizmas“ ir, juolab, lobizmo sąvokoje minimas „įtakos darymas“ dažniausiai visuomenės požiūriu siejasi su teisinėje sistemoje egzistuojančiomis neigiamomis prasmėmis, neretai yra gretinama su korupcija ar kitais šešėliniais reiškiniais. Žinoma, tokia nuostata yra ne tik Lietuvos mastu, bet ir kitose pasaulio šalyse, tačiau svarbu yra suvokti, kad ši veikla tinkamai sureguliuota, teiktų visuomeninę naudą, nes piliečiai galėtų teisėtai keliant valstybėje esančias problemas jas išspręsti savo iniciatyva, taip būtų suderinti šalių interesai. Lietuvoje iš skirtingų subjektų dažnai pasigirsta dvejonių ir nuomonių, ar tikrai lobizmo įstatymas yra reikalingas, o gal derėtų tobulinti ne jį, bet pačią teisėkūrą ir jos įstatymą¹. Dažnai aptariamas bei kritikuojamas ir jau turimas lobistinės veiklos įstatymas. Keliami klausimai ar šis įstatymas yra veiksmingas ir tinkamas mūsų valstybėje – tą šiame rašto darbe analizuodama ir bandysiu atskleisti. Kas be ko, didelę įtaką turi ir visuomenės informavimo priemonės, žiniasklaida, kurių skleidžiama ne visada teisinga ar patikrinta informacija sudaro tiesų kelią į tam tikras priešpriešas visuomenėje bei žalą. Yra susiformavusi aiški problema, nes visuomenė nesuvokia lobizmo kaip po teigiamo reiškinio, o neretu atveju apskritai negali įvardinti kas tai per veikla, todėl yra itin svarbu pateikti lobistinės veiklos turinio analizę.

¹ Prieiga per internetą: < <http://www.teise.pro/index.php/2020/06/04/g-bartkus-lobizmo-istatymas-arba-istatymas-kurio-neturi-buti/> >

Temos aktualumas

Lobistinės veiklos reglamentavimo tema yra laikytina itin aktualia, kadangi Lietuvos teisinėje sistemoje dažnu atveju yra teigiama, kad vis dar nėra sukurtas tinkamas ir veiksmingas reglamentavimas, o esamas, kuris oficialiai įtvirtintas Lietuvoje paprasčiausiai neveikia ir jį būtina tobulinti, norint turėti sistemą, kuri pasižymėtų skaidrumu bei atitiktų demokratinės valstybės sąvokos turinį bei principus. Svarbu išnagrinėti kodėl yra toks požiūris ir kaip tai būtų įmanoma pakeisti, tuo pačiu atkreipiant dėmesį į tai, kaip lobistinė veikla reguliuojama pačioje Europos Sąjungoje. Pats lobizmas, lobistinė veikla bei patys lobistai visuomenės subjektų sutinkami skeptiškai, visuomenė vis dar negeba įvardinti kas yra lobistai ar lobistinė veikla, o galiausiai vis prilyginami negatyviam reiškiniui, todėl akivaizdu, kad tampa aktualu išnagrinėti bei atskleisti lobizmo sampratą, aiškiai atriboti nuo neigiamų veikų tam, kad visuomenė galiausiai suvoktų šio reiškinio esamą prasmę bei naudą.

Darbo objektas

Magistro rašto darbo objektas yra lobistinės veiklos reglamentavimas Lietuvoje.

Tikslas

Magistro darbo tikslas – atskleisti lobistinės veiklos kaip reiškinio sampratą ir įvertinti ar lobistinės veiklos reglamentavimas Lietuvoje yra efektyvus.

Uždaviniai

1. Atskleisti lobizmo sampratą ir pagrindinius bruožus Lietuvos teisinėje sistemoje ir Europos Sąjungoje;
2. Atriboti lobizmą nuo su juo siejamų neigiamų reiškinių;
3. Išanalizuoti vyraujančias lobistinės veiklos tendencijas Europos Sąjungos lygmenyje pateikiant užsienio šalių pavyzdžius remiantis tuo kaip lobistinė veikla yra jose reguliuojama;
4. Apžvelgti lobistinės veiklos reglamentavimo raidą bei esamą situaciją Lietuvoje identifikuojant problemas;
5. Atskleisti Covid-19 pandemijos įtaką lobistinei veiklai.

Darbo metodai

Magistro rašto darbas pasirinkta tema bus rašomas naudojantis lingvistiniu, lyginamuoju, mokslinės literatūros analizės ir aprašomuoju metodais.

Analizuojant pasirinktą temą bei siekiant pasirinkto tikslo, vienas iš naudojamų pažinimo metodų bus lingvistinis, kuris padės paaiškinti magistro darbe tam tikrų teisės normų prasmę, apibrėžimų bei sąvokų turinį ir kontekstą, taip pat leis paaiškinti bei daryti tam tikras išvadas. Taikytas lyginamasis metodas padės palyginti sąvokas, apibrėžimus bei kitus su lobistine veikla susijusius esminius dalykus. Mokslinės literatūros analizė padės įsigilinti į pasirinktą magistro darbo temą. Aprašomasis metodas leis pateikti įžvalgas, pastebėjimus.

Svarbiausi literatūros šaltiniai

Rašant magistro darbą vienas pagrindinių šaltinių – Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymas, Lobistų etikos kodeksas, Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Taip pat remtasi Monikos Ambrasaitės-Valentinavičienės disertacija „Lobizmo reglamentavimas: Lietuvos atvejis“, Alvydo Lukošaičio straipsniu „Lobizmas užsienio šalyse ir Lietuvoje: teisinio reguliavimo ir institucionalizacijos problemos“, Petro Ragauskio straipsniu „Apie prielaidas neveikti lobistinės veiklos teisiniam reglamentavimui Lietuvoje“, Vyriausios tarnybinės etikos komisijos rekomendacijomis, Sandros Keidošiūtės baigiamo magistro projektu pavadinimu „Lobistinė veikla Lietuvoje: Teisinis reguliavimas, veiklos ypatumai ir ateities perspektyvos“, „Transparency International“ pateiktais duomenimis bei analizėmis. Taip pat naudota įvairi užsienio literatūra.

1. LOBIZMO SAMPRATA

1.1. Lobizmo sąvoka, jos apibrėžtis ir suvokimas Lietuvos teisinėje sistemoje

Norint atskleisti pasirinktą magistro darbo temą, visų pirma, yra būtina išnagrinėti bei išanalizuoti kokia vis dėlto yra pačio lobizmo, kaip reiškinio, samprata mūsų teisinėje sistemoje.

Istoriniu požiūriu, lobizmo (angl. lobbying) žodžio pradžioje yra kildinamas iš lotynų kalbos žodžio „*lobia*“ (XVI a.) (Ambrasaitė-Valentinavičienė, 2017, p. 33). Nors yra daug manymų bei pasakojimų iš kur ir kaip galėjo kilti žodis lobistas, kaip pavyzdžiui garsioje istorijoje teigiama, kad lobizmo terminas atsirado „Willard“ viešbutyje Vašingtone, kuomet prezidentas Ulysses S. Grant vartojo šį terminą apibūdindamas politinius advokatus, kurie dažnai lankėsi viešbučio vestibulyje ir bandė nupirkti prezidentui gėrimų bandydami paveikti jo politinius sprendimus², tačiau vienas iš Oksfordo anglų kalbos žodyno redaktorių, Jesse Sheidlower, teigia, kad žodis lobistas jau buvo ankstyvaisiais 1640-aisiais (Where does the term lobbyist..., 2017). Akivaizdu, kad lobizmas, lobistinė veikla ir jos užuomazgos pasaulyje egzistuoja jau ganėtinai ilgą laiką.

Lobistinės veiklos apibrėžimų šaltiniuose sutinkama ne vienas. Nustatyti tikslų lobizmo apibrėžimą nėra paprasta. Naudojami apibrėžimai svyruoja nuo labai siauro iki labai plataus, jie gali būti vertinami tiek atsižvelgiant į galimybę dalyvauti sprendimų priėmimo procese, tiek pagal lobistinės veiklos sėkmę darant įtaką (Zibold, 2013). Tarkim, Eglė Kavoliūnaitė-Ragauskienė savo rašytame veikalė kalba ir pateikia skirtingų subjektų įvardintus lobistinės veiklos apibrėžimų pavyzdžius, jog lobistinė veikla apibūdinama kaip „pastangos daryti įtaką politikos procesui“, „asmenų ar grupių veiksmi, atstovaujant skirtingiems ir specifiniams interesams, siekiant daryti įtaką politinio lygmens sprendimams“. Europos Sąjungoje lobistinė veikla tapatinama su interesų atstovavimu ir apibrėžiama kaip asmenų siekis daryti įtaką per rašytinį ar žodinį bendravimą su valstybės pareigūnais ketinant paveikti teisės aktus, politiką ar administracinius sprendimus ir pan. (Kavoliūnaitė-Ragauskienė, 2018, p. 8). Europos Tarybos rekomendacijose dėl lobistinės veiklos teisinio reguliavimo viešo sprendimų priėmimo kontekste sąvoka lobizmas suprantama kaip specifinių interesų skatinimas bendraujant su valstybės pareigūnu kaip struktūrinės ir organizuotos veiklos, kuria siekiama paveikti sprendimų priėmimą, dalis. Interesas gali būti privatus, gali atspindėti ir visuomenės susirūpinimą tam tikrais klausimais (Council of Europe, 2017, p. 15), na, o Vyriausioji tarnybinės etikos komisija (toliau – VTEK) 2020 m. rekomendacinėse gairėse „Dėl lobistinės veiklos ir įtakos

² Prieiga per internetą: < <https://www.lobbyists4good.org/what-is-lobbying> >

teisėkūrai“ išreiškė savo nuomonę, kad iš esmės veikla laikoma lobistine kuomet yra atitikimas šiems požymiams:

1. Yra fizinio arba juridinio asmens, organizacijos ar padalinio veiksmi;
2. Įtaka, kurią tam tikrais veiksmais yra ar bus siekiama daryti yra nukreipta į – Respublikos Prezidentą, Lietuvos Respublikos Seimą, Lietuvos Respublikos Vyriausybės narius, viceministrus, Vyriausybės, ministerijų kanclerius, parlamentinių politinių partijų vadovus, merus, savivaldybių tarybos narius, savivaldybių administracijos direktorius ir jų pavaduotojus, kitus valstybės tarnautojus, valstybės pareigūnus ir kitus asmenis, kurie pagal teisės aktų nustatytą tvarką jiems priskirtas pareigines funkcijas dalyvauja rengiant, svarstant teisės aktų projektus ir juos priimant;
3. Įtakos darymas yra vardan to, kad atstovaujamojo ar kito asmens interesais būtų priimami arba nepriimami teisės aktai (Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, 2020, p. 6).

Pradedant nuo paprastos paieškos internetinėje plotmėje – lobizmo sąvoką „Visuotinė lietuvių enciklopedija“ apibrėžia ir įvardina kaip interesų grupių veiklą siekiant daryti įtaką politikams, valstybių tarnautojams, kitiems įtakingiems asmenims, tam, kad šie priimtų minimoms interesų grupėms palankius sprendimus. Taip pat yra įvardijama, jog dažniausiai interesų grupėms atstovauja fizinis arba juridinis asmuo, kurio veikla nukreipta į veikiančių teisės aktų keitimą, pildymą ar pripažinimą netekusiais galios arba naujų teisės aktų priėmimą ar nepriėmimą (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2021).

Taip kaip apibrėžia lobizmą ankščiau minimi šaltiniai yra ganėtinai panašu į tai, kaip lobizmas yra aprašomas Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatyme (toliau – LVĮ). Įstatyme taip pat akcentuojama tai, kad tai yra fizinio, juridinio asmens arba kitos organizacijos ar jų padalinio veiksmi, kuriais siekiama daryti įtaką tam tikriems, LVĮ 2 straipsnio 1 dalyje aptartiems asmenims, t. y. Respublikos Prezidentui, Lietuvos Respublikos Seimo, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nariams, viceministrams, Vyriausybės, ministerijų kancleriams, parlamentinių politinių partijų vadovams, merams, savivaldybių tarybų nariams, savivaldybių administracijų direktoriams ir jų pavaduotojams, kitiems valstybės tarnautojams, valstybės pareigūnams ir kitiems asmenims, kurie pagal teisės aktų nustatyta tvarka jiems suteiktas pareigines funkcijas dalyvauja rengiant, svarstant teisės aktų projektus ir juos priimant, tam, jog lobistinės veiklos užsakovo interesais būtų priimami arba nepriimami teisės aktai, administraciniai sprendimai (Lietuvos lobistinės veiklos įstatymas, 2021). Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad sistemoje, ir apskritai kalbant, gali būti ir yra vartojamos dvi sąvokos – „lobizmas“ ir

„lobistinė veikla“ ir pačiame LVĮ yra apibrėžiama būtent sąvoka „lobistinė veikla“. Eglė Vaidelytė ir Lina Slavickaitė savo rašytame straipsnyje apie lobizmo ir jo veiklos tendencijas 2000-2013 m. Lietuvoje išgrynino, jog lobizmas kaip sąvoka dažniau ir labiau gali būti vartojamas kaip po tokiam reiškiniui teisinėje sistemoje bendrąja prasme apibūdinti, o tuo tarpu lobistinė veikla sąvokos prasme jau sutinkama tuo atveju, kai norima įvardinti, apibūdinti konkrečius praktinius veiksmus, tačiau pažymėtina, jog neretu atveju minimos sąvokos gali būti naudojamos kaip sinonimai (Vaidelytė, Slavickaitė, 2014, p. 126) – šiame darbe sąvokos bus vartojamas tokiu principu.

Lobistinė veikla turi nemažą įtaką teisėkūros procesui ir tai reikia suvokti. Teisingai sureguliuota, skaidrumu pasižyminti, lobistinė veikla teiktų naudą. Nauda atsispindi tame, kad suinteresuoti asmenys teikdami savo siūlymus, prašymus ir kt. per lobistus taip išreiškia savo poziciją, parodo trūkumus, esančias problemas. Taip visuomenė gali būti išklaudyta, išgirsta, kadangi viešojo valdžia ne visada gali spėti įsigilinti į visas įmanomas sritis, o juolab, kai praktiškai jie nedalyvauja tame. Be to, jiems būtų pateikiama konkreti informacija kur yra spragos ir kas galėtų būti taisytina. Galiausiai, taip būtų didinimas pasitikėjimas valdžia, kurio dėl vis pasigirstančių neigiamų įvykių valdžios atžvilgiu yra pasigendama iš visuomenės.

1.2. Lobistinės veiklos sudedamosios dalys

Kaip jau nurodžiau aukščiau, lobistinės veiklos sąvokos apibrėžčių yra ne viena, o taip pat skirtingi subjektai akcentuoja skirtingus dalykus tiek apibūdinami sąvoką, tiek sampratą. Norint įsigilinti į patį lobizmą ir lobistinę veiklą, neatsiejamai turime išnagrinėti iš ko visgi ji susideda ir kas yra jos pagrindas.

Pagrindinis dėmuo – akivaizdu, jog analizuojant apibrėžimus nesunkiai galime identifikuoti, kad visgi pagrindiniu komponentu minimo reiškinio sąvokoje turėtų būti laikoma įtaka bei veiksmas ar veiksmai, kuriais ta įtaka daroma ar bent bandoma daryti norint pasiekti tam tikrą rezultatą bei tikslą. Verta išgryninti ir atkreipti dėmesį į tai, jog lobistinės veiklos pati prasmė bei esmė ir yra padaryti įtaką specifiniams, LVĮ nurodytiems subjektams, o ir apskritai pati lobizmo sėkmė suprantama tik tuo atveju, jeigu visgi rezultatą pavyko gauti tokį, kokio buvo tikėtasi. Jeigu įvyksta priešingai, lobizmas, galima sakyti, netenka prasmės ir pati veikla, kuria buvo daroma ar buvo siekta daryti įtaką liko nieko verta, tačiau, pažymėtina, kad jokiū būdu negalime teigti, kad pačio lobizmo tokiu atveju kaip reiškinio nebuvo, kadangi nors ir tikslas nepasiektas, tai neeliminuoja lobistinės veiklos kaip po tokio fakto (Ambrasaitė-Valentinavičienė, 2017, p. 37).

Kam daroma įtaka (adresatas) – nagrinėjant lobistinės veiklos apibrėžimus dažniausiai asmens darančio įtaką veiksmai yra nukreipti į viešosios valdžios atstovus, kurie jau buvo išvardinti ir paminėti anksčiau šiame darbe. LVĮ įtvirtintame lobizmo apibrėžime netiesiogiai nurodytas lobizmo taikiny, nustatant, kad lobistinės įtakos tikslas yra teisės aktų priėmimas ar nepriėmimas. Išanalizavus tokią formuluotę galima teigti, kad lobistinė veikla nukreipta į įstatymų leidžiamąją ir vykdomąją valdžią tiek, kiek jų atstovai turi įgaliojimus priimti norminius ir / ar individualius teisės aktus (Ambrasaitė, 2015, p. 13). Verta pasakyti, kad lobizmo taikiny neapima teisminės valdžios, kadangi šiuo atveju iškyla konstitucinis teismų nepriklausomumo principas, kuris skelbia, kad teisėjai ir teismai nagrinėdami bylas, vykdydami teisingumą yra nepriklausomi ir klauso tik įstatymo, tuo pačiu yra draudžiama daryti įtaką teismui ir teisėjams (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992).

Identifikuoti tinkamą objektą kam daroma įtaka yra būtina, todėl kad būtent jis, adresatas, yra veikiamas konkrečiam tikslui – tam, kad būtų priimami pageidaujami sprendimai. Ar LVĮ 2 straipsnio 1 dalyje nurodytų asmenų, kuriems lobistine veikla siekiama daryti įtaką, sąrašas ir apibrėžtis yra pakankamas abejojama, kadangi visi subjektai nėra apimti. Nors nuo 2021 m. sausio įsigaliojus naujai įstatymo redakcijai ši dalis yra aprašoma plačiau, tačiau vis tiek, remiantis „Transparency International“ tyrimo duomenimis tam tikrų dalyvių, pavyzdžiui: vykdomosios valdžios patarėjai, priežiūros institucijos ir pan. nėra įvardinti LVĮ tarp asmenų, kuriems lobistai vykdydami veiklą gali daryti įtaką (Transparency International Lietuvos skyrius, 2015, p. 32).

Subjektas (lobistas) – LVĮ lobistas įvardijamas kaip „fizinis asmuo, juridinis asmuo arba kita organizacija ar jų padalinys, vykdytys lobistinę veiklą“ (Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymas, 2021). Taigi suprantama, kad tai yra asmuo, kuris tam tikrais veiksmais daro, ar bent jau bando daryti minėtą įtaką siekiant konkretaus rezultato tam tikrų interesų atžvilgiu, atstovauja interesų grupei, bet visuomenėje gali natūraliai kilti klausimas, tai ar tikrai yra neginčijamai aišku, kokie asmenys gali vadintis lobistais. LVĮ tiksliai neįvardina kas gali būti lobistu, neatskleidžia savarankiškų jų bruožų, tačiau LVĮ 3 straipsnis įtvirtina požymius asmenų, kurie teisės būti lobistais neturi. „Transparency International“ 2015 metų tyrime buvo nustatyta, kad ir lobisto sąvoka įstatyme nėra apibrėžta aiškiai ir neapima visų asmenų, kurie vykdo lobistinę veiklą (Transparency International, 2015, p. 33), nors 2021 m. naujasis LVĮ, lyginant su buvusiu įstatymo redakcija, jau mini ir išplečia lobizmo subjektų ratą, kad lobistas tai ne tik fizinis asmuo, tačiau ir juridinis asmuo ar kita organizacija ar padalinys, tikslumo galime pasigesti. Kaip

bebūtų, kasdienybėje atskirti lobistus nuo kitų suinteresuotų asmenų visuomenei gali būti sudėtinga.

Pasaulio praktika rodo, kad lobistine veikla užsiimantys asmenys yra skirstomi į tam tikras kategorijas / tipus atsižvelgiant į jų tiesioginius ir netiesioginius poveikio metodus, sutartinių santykių pobūdį, veiklos formas ir pan. tam, kad juos tiksliau būtų galima identifikuoti (Lukošaitis, 2011, p. 9-10). Pavyzdžiui Jungtinėse Amerikos Valstijose, disertacijos autorės Monikos Ambrasaitės-Valentinavičienės manymu, tiksliausiai bei išsamiausiai lobistų tipologiją pateikė Thomasas ir Hrebenaras:

1. Laisvai samdomi (angl. *hired guns*) – individualūs lobistai, dirbantys pagal sutartį, vykdo lobistinę veiklą už atlygį klientų interesais. Šio tipo lobistai tokią lobistinę veiklą laiko verslu ir juo verčiasi.
2. Vidaus lobistai (angl. *in-house lobbyists*) – asmenys, kurie vykdo lobistinę veiklą vienintelio intereso, juridinio asmens, naudai, su kuriuo yra tiesiogiai susijęs darbo santykiais ir tai yra reikšminga jų darbo dalis³:
 - 2.1. Bendrovių lobistai.
 - 2.1. Visuomeninių organizacijų lobistai.
 - 2.1. Viešosios valdžios lobistai.
3. Asmenys, vykduojantys lobistinę veiklą ilgalaikės ar *ad hoc* susibūrusios asmenų grupės, vienijamos bendrų idėjų, tikslų, tačiau veikiančios neformaliai, naudai.
4. Ego-lobistai – lobistinę veiklą vykduojantys išimtinai savo interesais (Ambrasaitė-Valentinavičienė, 2017, p. 43-45). Tačiau, Petras Ragauskas su tokiu lobisto tipu nesutiktų ir tame yra logikos. Bent jau Lietuvoje, savo interesais veikiančias lobistas nėra ir negali būti laikomas lobistu nepaisant ar tai turtinis interesas ar ne. Ir pagal LVĮ lobistas veikia užsakovo interesais, siekia daryti įtaką tam, kad būtų priimami arba ne teisės aktai naudos gavėjo interesais. Paprastai tariant, nėra užsakovo – nėra ir lobizmo (Ragauskas, 2011, p. 88).

Alvydas Lukošaitis straipsnyje išreiškė nuomonę, kad tuo atveju, kai nėra nurodoma lobistų klasifikacija, o nurodomi, kaip ir šiuo atveju Lietuvoje, tik diskvalifikuojantys požymiai, susiduriama su dilema – laikyti ar nelaikyti tam tikrus asmenis lobistais, pavyzdžiui advokatų kontorai, religines organizacijas ir pan. (Lukošaitis, 2011, p. 10). Šiame kontekste svarbu atkreipti dėmesį ir paminėti, kad nuo šių metų, šalia lobisto sąvokos atsiranda dar vienas statusas – *įtakdarys teisėkūrai*. Pagal VTEK pateiktą informaciją, tai yra subjektai, kurie taip pat gali įtikinėti asmenis teikdami siūlymus dėl teisės aktų, tačiau nėra laikomi

³ Prieiga per internetą: < <https://novascotia.ca/sns/lobbyist/help/definit.htm> >

lobistais pagal LVĮ. Siekdami skaidrumo, įtakdariais teisėkūrai gali savanoriškai tapti viešosios naudos nevyriausybinės organizacijos, politinės partijos, religinės bendruomenės bei viešosios informacijos rengėjai ir skleidėjai. Įtakos teisėkūrai nedeklaruojantį asmenį VTEK gali pašalinti iš įtaką teisėkūrai siekiančių daryti asmenų sąrašo. Būdami įtakdariais teisėkūrai, asmenys gali daug greičiau, nei kiti gauti informaciją iš institucijų apie rengiamus teisės aktų projektus, gauti nuolatinis leidimus patekti į įstaigų patalpas, teikti siūlymus ir paaiškinimus dėl teisės aktų projektų, dalyvauti juos rengiant ir patys tokius projektus rengti (Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, 2021).

Metodai – tai yra būdai, kuriais lobistai siekia daryti įtaką. Subjektai užsiimantys lobistine veikla su viešosios valdžios atstovais gal bendrauti tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai (Ambrasaitė, 2015, p. 20). Tiesioginės komunikacijos taktika, dar gali būti vadinama (angl.) *face-to-face meetings* – lobistai tiesiogiai susitinka su asmenimis, kuriems bus siekiama daryti įtaką, ieško tam prieigų, tai taip pat gali būti pokalbiai telefonu, susirašinėjimai laiškais, dalyvavimas posėdžiuose ir pan. ir taip jiems išdėstoma turima pozicija. Iš esmės, aptariant konkrečiai šį metodą ir galimą lobisto bei adresato susitikimą, įmanoma nesunkiai suprasti, kad tai turėtų būti efektyviausia priemonė bei taktika dėl labai paprastos priežasties – taip komunikacija įvyksta ir tam tikra informacija perduodama geriausiai, o be to, nuo argumentavimo ir pateikimo priklauso kokį rezultatą pavyks pasiekti.

Atsiradusios naujosios technologijos bei interneto plėtra ir prieinamumas, sudarė puikias sąlygas komunikacijos evoliucionavimui, o kartu sudarė puikią terpę atsirasti elektroniniam lobizmui (kai kur literatūroje dar apibūdinamas kaip *kibernetinis lobizmas*). Naudojant šį metodą užsibrėžtų tikslų siekiama – elektroninių laiškų siuntimu, dalijimusi informacija, taip pat kuriamos elektroninės bendruomenės, įvairūs tinklapiai. Informacijos sklaidai ar nuomonei išreikšti naudojami socialiniai tinklai (*Facebook, Twitter* ir pan.). Nors šis tipas nėra teisinėmis priemonėmis pakankamai sureguliuotas, tačiau jis sparčiai skinasi kelią, kadangi, manau daugelis pritartų, kad elektroninis lobizmas turi nemažai privalumų – neišleidžiama daug piniginių lėšų, sutaupoma nemažai laiko, galimybė pasiekti didelę auditoriją, nesudėtingai pasiekiamas konkretus norimas asmuo. Be abejonės, rizikos neatmetamos, kadangi nusikalstamumas vyrauja ir elektroninėje erdvėje. Kibernetinės atakos, virusai ar neteisėti įsilaužimai į kompiuterius vis dažniau pasitaiko mūsų kasdienybėje, tačiau, tinkamai apsaugojus įrenginį tokių nesklaidumų galima išvengti (Stankevičius, Simanavicienė 2016, p. 214-215).

Netiesioginės lobistinės veiklos metodas – vyksta pasitelkiant visuomenės (masių) pagalbą, formuojant viešąją nuomonę žiniasklaidos, viešųjų ryšių pagalba taip darant

spaudimą priimant teisės aktus (Stankevičius, Simanavicienė 2016, p. 214). Taip pat galima komunikacija per rinkimų politiką, per interesų grupes – ilgalaikių, trumpalaikių, *ad hoc* koalicijų formavimas ir veikimas per jas, per visuomenę, piliečių iniciatyvos, referendumai, protestai, demonstracijos ir pan. (Ambrasaitė, 2015, p. 20-21).

Yra ir dar vienas svarbus, bet diskutuotinas – teisėtumo kriterijus. Kaip Monika Ambrasaitė-Valentinavičienė disertacijoje rašo, yra dvi nuomonės ir viena iš jų tokia, kad lobizmas, tai yra veikla, kuri atliekama tik teisėtais metodais (Ambrasaitė-Valentinavičienė, 2017, p. 47). Tačiau, pažymėtina, kad LVĮ yra norma, kuri įtvirtinta 6 straipsnyje kada lobistinė veikla laikoma neteisėta. Nuo 2021 metų neteisėtomis lobistinėmis laikytinų veiklų sąrašas žymiai sutrumpėjo. Nepaisant to, 1 punktą nurodo, jog tuo atveju, kuomet lobistas nedeklaruoja lobistinės veiklos LVĮ nustatyta tvarka, tai jau yra laikoma neteisėta lobistine veikla (Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymas, 2021). Minimam atveju neteisėtą lobistinę veiklą vykdančiam asmuo, o taip pat pažeidęs imperatyviai nurodytus įstatymo reikalavimus gali atsakyti už padarytus veiksmus. Todėl kalbėti ir kelti klausimą apie teisėtumo kriterijų galimybę turime. Be to, lobistas atlikdamas funkcijas privalo vadovautis ir turimu etikos kodeksu, kuris nustato elgesio reikalavimus, juos pažeidus lobistas atsako įstatymų nustatyta tvarka (Lobistų etikos kodeksas, 2005). Darytina išvada, kad būnant teisėtu lobistu, nusižengti įstatymo raidei ir pasirinkti kitokią metodą nei teisėtą, variantas yra.

1.3. Lobizmo atribojimas nuo neigiamų reiškinių ir / arba galimos rizikos

Neatsižvelgiant į tai, kad lobistinė veikla yra puiki demokratijos išraiškos forma ir galimybė piliečiams dalyvauti valstybės valdyme, tuo pačiu augant lobizmo mastams, tinkamai jo nereguliuojant yra galimos rizikos.

Deja, visuomenės požiūris į lobistinę veiklą ir lobistus dažniausiai yra skeptiškas. Sandra Keidošiūtė 2016 m. baigiamajame magistro projekte pateikė tyrimą su interviu. Registruotas lobistas, Tomas Bukelis teigė, kad „visuomenė lobizmą vertina kaip tam tikrą reiškinį, kuris pats savaime yra neigiamas, bet neišvengiamas“, kitas tyrime dalyvavęs registruotas lobistas Arnas Marcinkus pateikė savo nuomonę – „visuomenėje vyrauja labai neigiamas lobisto supratimas, kad tai žmonės, kurie stengiasi tik dėl labai siauro verslo intereso“. Respondento iš VTEK teigimu visuomenės skepticizmas kyla iš nežinojimo, kadangi dauguma visuomenės narių nesuvokia „lobistinės veiklos“ ir „lobisto“ sąvokų reikšmės (Prieiga per internetą: < <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:16093742/datastreams/MAIN/content> >).

Lobistinė veikla yra tapatinama ir gretinama su teisinėje sistemoje pasitaikančiomis neigiamomis apraiškomis, o ir lobistinėje veikloje apsimėškiantis įtakos darymas tam tikriems subjektams dažnai neįsigilinus į pačią šio reiškinio esmę visuomenėje yra suvokiamas kaip negatyvus dalykas dėl galimų sąsajų su korupcinėmis veiklomis. Be abejonės, siekis daryti įtaką, kad tam tikrų asmenų interesai būtų patenkinti netampa automatiškai neigiamu dalyku, yra svarbu kokia forma bei priemonėmis – teisėtomis ar neteisėtomis tai yra bandoma pasiekti. (Kavoliūnaitė-Ragauskienė, 2018, p. 10)

Lobistinę veiklą žmonės sieja ir netgi tapatina su korupcinėmis apraiškomis. Pati korupcija baudžiamajame įstatyme nėra apibrėžiama, tačiau konvencijoje dėl kovos su korupcija, susijusia su valstybės pareigūnais yra išskiriama aktyvioji ir pasyvioji korupcija. Aktyvioji apibrėžiama kaip – tyčiniai bet kurio asmens veiksmai, kai jis tiesiogiai ar per tarpininkus žada ar duoda bet koki nepagrįstą atlygį pareigūnui, skirtą jam pačiam arba bet kuriam trečiajam asmeniui, už jo teisėtą ar neteisėtą veikimą arba neveikimą einant pareigas arba vykdant funkcijas, dėl kurio jis pažeidžia savo tarnybines pareigas. Pasyvioji korupcija – tyčiniai pareigūno veiksmai, kai jis savo ar trečiojo asmens naudai tiesiogiai arba per tarpininkus prašo arba priima bet koki nepagrįstą atlygį, arba kai jis priima pažadą dėl tokio atlygio už teisėtą ar neteisėtą veikimą arba neveikimą einant pareigas arba vykdant funkcijas, dėl kurio jis pažeidžia savo tarnybines pareigas (Konvencija dėl kovos su korupcija..., 2019). Taigi analizuojant pateiktus apibrėžimus, galime įžvelgti, kad korupcija yra daugiau tapatinama su kyšininkavimu, nors Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatyme yra įtvirtinta kas sudaro korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas – kyšininkavimas, prekyba poveikiu, papirkimas, kitos nusikalstamos veikos, jeigu jos padarytos viešojo administravimo sektoriuje arba teikiant viešąsias paslaugas siekiant sau ar kitiems asmenims naudos: piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi arba įgaliojimų viršijimas, piktnaudžiavimas oficialiais įgaliojimais, dokumentų ar matavimo priemonių suklastojimas, sukčiavimas, turto pasisavinimas ar iššvaistymas, tarnybos paslapties atskleidimas, komercinės paslapties atskleidimas, neteisėtų duomenų apie pajamas, pelną ar turtą pateikimas, nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas, kišimasis į valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklą ar kitos nusikalstamos veikos, kai tokių veikų padarymu siekiama ar reikalaujama kyšio, papirkimo arba nuslėpti ar užmaskuoti kyšininkavimą ar papirkimą (Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas, 2021).

Iš tikrųjų tarp lobizmo ir korupcijos bei korupcinio pobūdžio nusikalstamų kitų reiškinų, tokių kaip prekybos poveikiu ar papirkimo yra ganėtinai maža riba. Pridedant prekybą poveikiu, verta panagrinėti ir šio reiškinio apibrėžimą. Prekyba poveikiu yra

įtvirtinta Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – **BK**) 226 straipsnyje skyriuje pavadinimu „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“. Paprastai tariant, BK 226 straipsnio 1 dalyje reglamentuojama, kad tai veika kai asmuo siekia, jog kitas asmuo pasinaudodamas savo visuomenine padėtimi tarnyba, įgaliojimais, giminyste, pažintimis ar kita tikėtina įtaka valstybės ar savivaldybės institucijai ar įstaigai, tarptautinei viešajai organizacijai, jų valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui, paveiktą atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją, valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad šie teisėtai ar neteisėtai veiktų ar neveiktų vykdydami įgaliojimus, jam ar trečiajam asmeniui tiesiogiai arba netiesiogiai pats ar per tarpininką pasiūlė, pažadėjo ar susitarė duoti arba davė kyšį. Tuo pačiu 2 dalis to paties straipsnio sako, kad prekyba poveikiu yra kai asmuo, pasinaudojęs savo visuomenine padėtimi, tarnyba, įgaliojimais, giminyste, pažintimis ar kita tikėtina arba tariama įtaka valstybės ar savivaldybės institucijai ar įstaigai, tarptautinei viešajai organizacijai, jų valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui savo ar kitų asmenų naudai tiesiogiai arba netiesiogiai pats ar per tarpininką pažadėjo ar susitarė priimti kyšį arba reikalavo ar provokavo duoti kyšį, arba priėmė kyšį, pažadėjęs paveikti atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją, valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad šie teisėtai ar neteisėtai veiktų ar neveiktų vykdydami įgaliojimus.

BK 227 straipsnyje įtvirtintas papirkimas taipogi neretai gretinamas su lobizmu. Papirkimo kaip nusikalstamos veikos apibrėžtis sako, jog asmuo pats arba per tarpininką pasiūlė, pažadėjo ar susitarė duoti arba davė kyšį valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui arba trečiajam asmeniui už pageidaujamą valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens teisėtą veikimą ar neveikimą vykdamas įgaliojimus. Tuo pačiu minėto BK 227 straipsnio 2 dalis įtvirtina, jog kas tiesiogiai arba netiesiogiai pats ar per tarpininką pasiūlė, pažadėjo ar susitarė duoti arba davė kyšį valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui arba trečiajam asmeniui už pageidaujamą valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens neteisėtą veikimą ar neveikimą vykdamas įgaliojimus yra baudžiamas atitinkama baudžiamajame įstatyme numatyta tvarka (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2021).

Verta pradėti ir iškart atkreipti dėmesį į tai, kad yra akivaizdžiai matoma, jog minimose veikose dalyvauja panašūs subjektai – užimantys specialias pareigas, valstybės tarnautojai, pareigūnai ir kiti asmenys, kurie dalyvauja rengiant ar svarstant bei priimant teisės aktus ir jų projektus. Būtent lobistinė veikla vis tik yra daugiau nukreipta į asmenis, kurie turi įstatymų leidžiamąją galią, o jau korupcinių nusikaltimų atvejais taikinyis ir įtaka yra nukreipti į politikos vykdytojus, paprastai biurokratijos narius (Nauro F. Campos &

Francesco Giovannoni, 2008, p. 2). Dar vienas panašumas, kuris gali suklaidinti žmones yra tas, kad įsiterpia tarpininkas, kuris įsipareigoja atlikti tam tikrus veiksmus. Sukonkretinant, tai prekybos poveikiu atveju duodant kyšį yra paperkamas asmuo, kuris pasinaudodamas savo pažintimis ir tam tikra padėtimi paveikia reikiamą specialų subjektą, kuris padėtų pasiekti norimą tikslą bei rezultatą. Lobistinėje veikloje taip pat dalyvauja užsakovas, kuris perka lobistines paslaugas iš kito asmens – lobisto, kad šis darydamas įtaką padėtų pasiekti reikiamą rezultatą, tačiau būtent prekybos poveikiu bei papirkimo atveju tarpininkas elgiasi neteisėtai – pavyzdžiui siūlo kyšį.

Pasitaiko atvejų, kuomet viešojoje erdvėje sąvokos būna naudojamos kaip sinonimai. Žiniasklaida paskleidžia informaciją sutapatinus neteisėtus veiksmus su lobistine veikla, tad dėl šių paminėtų priežasčių visuomenė suglumsta ir lengvai sutapatindama lobizmą su nusikalstamomis veikomis laiko šią veiklą ir reiškinį toki patį negatyvų, išsivysto nepasitikėjimas ir baimė. Keblu tampa ir teismams rasti tą ribą tarp teisėtos lobistinės veiklos ir prekybos poveikiu.

Pateikiant pavyzdį – 2020 m. vasarą buvo pateikti įtarimai Lietuvos verslo konfederacijos prezidentui Valdui Sutkui ir Lietuvos bankų asociacijos prezidentui Mantui Zalatoriui dėl neteisėto lobizmo ir galimo kyšininkavimo, papirkimo, prekybos poveikiu, turto iššvaistymo, dokumentų klastojimo. Atliekamas tyrimas dėl galimai daryto neteisėto poveikio teisėkūros procesams. Prokuratūra pasisakė, kad turimi duomenys leidžia pagrįstai įtarti, kad Lietuvos verslo konfederacijos prezidentas V. Sutkus, vykdydamas savo pareigas konfederacijoje ir atstovaudamas jos narių bei kitų verslo subjektų interesams, pasinaudodamas savo užimamomis pareigomis, visuomenine padėtimi, pažintimis, ryšiais ar kita įtaka, galimai gaudavo neteisėtą piniginių atlygį už jo darytą poveikį priimant įvairius verslo subjektams svarbius teisės aktus. Kyla abejonių, kad teisėkūros procesas galėjo būti paveiktas taip, kad priimti įstatymai tarnavo siaurai interesų grupei⁴. Tačiau šioje byloje išskirtinumas yra tas, kad minėti asmenys oficialiai ir atvirai veikia kaip tarpinė jungtis tarp valstybės institucijų ir privataus sektoriaus. Jų darbas yra tarpininkauti tarp interesų grupės ir sprendimo priėmėjo, todėl jeigu byla pasieks teismą, teks analizuoti kada visgi jau yra peraugama iš lobistinės veiklos į neteisėtą veiklą (Kas yra prekyba poveikiu? 2020).

Dar vienas lobistinės veiklos atribojimo nuo neigiamų reiškinų skiriamasis bruožas, kuris daro takoskyrą yra tas, kad vykdant lobistinę veiklą siekiama daryti įtaką argumentais, įvedant komunikacijos gebėjimus priešingai negu papirkimo ar prekybos poveikiu atveju, kuomet vienas pagrindinių manipuliacijos įrankių tampa pinigai. LVĮ 4

⁴ Prieiga per internetą: < <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nusikaltimaiirnelaimes/sulaikyti-lietuvos-verslo-konfederacijos-ir-banku-asociacijos-prezidentai-59-1326794> >

straipsnyje yra įtvirtina norma, kuri draudžia teikti asmeniui, kuriam lobistine veikla siekiama daryti įtaką, dovanas, žadėti atlygį už priimtą arba nepriimtą sprendimą (Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymas, 2021). Kitas, turbūt irgi vienas pagrindinių atribojančių požymių nuo teisėtos lobistinės veiklos – netinkama įtaka, kuri susijusi su prekiautojo poveikiu korupciniais ketinimais ir tyčiniai veiksmai, kuomet tiesiogiai ar netiesiogiai siūlomas, prašomas ar gaunamas bet koks nepagrįstas atlygis mainais už poveikį ir nesvarbu, ar rezultatas, kurio tikimasi yra/bus pasiektas ar ne (Kavoliūnaitė-Ragauskienė, 2018, p. 10). Netinkamą įtaką (angl. *undue influence*) Kembdrido žodynas taipogi įvardina kaip situaciją, kuomet subjektas nesąžiningai naudojasi savo turima galia ar valdžia siekdamas paveikti teisinį sprendimą (Prieiga per internetą: < <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/undue-influence> >). Taigi, darytina išvada, kad svarbiu elementu tampa tikslas. Prekybos poveikiu ar papirkimo atveju veikama vadovaujantis ne taip, kaip reikalaujama LVI, ne pagal įtvirtintas normas ir principus, o priešingai – siekiant neteisėtos naudos, atsiranda tiesioginė tyčia – asmuo suvokia savo daromos veikos pavojingumą, gali ir geba numatyti padarinius, norėjo taip veikti (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2021).

Svarbu pabrėžti, jog ir Lietuvos Respublikos lobistų etikos kodekse yra aiškiai ir nedviprasmiškai įtvirtinti sąžiningumo, teisėtumo principai, kuriais privalo vadovautis kiekvienas lobistas vykdamas veiklą ir jų laikytis ir, kurie įtvirtina, jog lobisto veiksmai privalo atitikti visuomenės teisėtus lūkesčius, teisėtus interesus. Taip pat negali skatinti asmenų pažeidinėti veikiančius teisės aktus, ar atsisakyti vykdyti neteisėtus veiksmus jeigu yra prašomas tai daryti. Todėl veiksmai, kurie yra absoliučiai prieštaraujantys šiems principams jokiais būdais negali būti siejami su teisėta lobistine veikla ir patekti į lobistinės veiklos sąvokos ribas (Lobistų etikos kodeksas, 2005 m.).

Apibendrinant, lobistinės veiklos atribojimas nuo minėtų nusikalstamų veikų yra tikrai reikalingas, tam, kad būtų paprastas supratimas, jog lobizmas su jomis nieko bendro neturi, o priešingai, jis yra pozityvus reiškinys, kuris tinkamai sureguliuotas teiktų naudą.

2. LOBISTINĖ VEIKLA EUROPOJE

Europoje lobistinė veikla ir jos reguliavimas daugiau dėmesio sulaukė XX a. Kaip savo straipsnyje teigė Alvydas Lukošaitis, lobistinės veiklos klausimų analizavimui ir poreikis juos teisiškai reguliuoti atsirado dėl kaskart kylančių politinių partijų ar rinkimų kampanijų finansavimo skandalų, interesų konfliktų, interesų grupių galių politikos procese plėtros. Daugeliu atveju šis klausimas dėl lobistinės veiklos reglamentavimo buvo sprendžiamas ne tik, kad skirtingai, bet netgi ir priešingai, pavyzdžiui – Vokietijoje ir Skandinavijos šalyse, o daugelyje posovietinių šalių, kaip pavyzdžiui: Bulgarijoje, Čekijoje ar Serbijoje, šiuo klausimu vyksta aktyvios diskusijos (Lukošaitis, 2011, p. 4). Europos Sąjungoje vyrauja demokratinės tradicijos teisinė tvarka, kurią paveldėjo iš savo valstybių narių, tad Europos Sąjunga laikosi demokratinės politinės sistemos ir lobizmą pripažįsta svarbia teisėkūros proceso dalimi. Alvydas Lukošaitis taip pat įvardino, kad prie to, kaip lobistinė veikla reglamentuojama ir kokios tradicijos vyrauja skirtingose šalyse labai prisideda ir istoriniai, sociokultūriniai, ekonominiai veiksniai, politinė praktika, be abejo ir konstitucinė santvarka, todėl atsižvelgiant į tai, lobizmo reguliavimo modeliai ir vykdymas iš esmės yra skirtingi (Lukošaitis, 2011, p. 13).

Pirmasis lobistų skaičiaus augimas įvyko 1979 m. įvykus pirmiesiems tiesioginiams atstovų rinkimams į Europos Parlamentą, nors Parlamento vaidmuo labai nepadidėjo. Tačiau tikrus lobizmo pramonės pokyčius atnešė Suvestinis Europos aktas (SEA), kuris buvo priimtas 1986 m. Remiantis statistiniais duomenimis, 1984–1995 m. lobistų skaičius kasmet stabiliai didėjo (Jasmontaitė, p. 16-17). Europos Sąjungos valstybėse yra suvokiama, kad nesant aiškiai nubrėžtų taisyklių, aiškaus tinkamo reguliavimo tuo lengvai pasinaudoti gali tam tikros suinteresuotos asmenų grupės, kurios gali pakreipti sprendimus sau naudinga linkme ar konkrečiam asmenų ratui, o to eigoje atsiranda rizika susidaryti neteisėtai lobistinei veiklai ir korupcijai ir eigoje grimztama šešėlin. Su šia problema susiduria ir visa Europa, todėl, kad ir ten visuomenės dauguma mano, jog korupcija yra plačiai išplitusi ir iki jos yra labai maža riba, tačiau vis dar daugelyje šalių lobistinė veikla, kaip savarankiška profesija ar konsultavimo paslauga, yra vis dar užuomazgose (Mulcahy, S, 2015, p. 4-5).

Lobizmas. Nėra visuotinai priimto lobizmo apibrėžimo. Franck R. Baumgartner ir Beth L. Leech atkreipė dėmesį į tai, kad tie, kurie studijuoja būtent su lobizmu susijusią temą bei sritį, retai kada pavartoja žodį „lobizmas“ du kartus vienodai. Jie lobizmą apibrėžia kaip „pastangas paveikti politikos procesą“, o AJ Nownesas teigia, kad „lobizmas yra pastangos, skirtos paveikti tai, ką veikia vyriausybė“. Taigi vėl susiduriama su ta pačia problema, kad nėra vieningai nuspręsta koks turi būti tikslus ir neginčijamas lobizmo

apibrėžimas. Europos Tarybos rekomendacijose sąvoka lobizmas suprantama kaip specifinių interesų skatinimas bendraujant su valstybės pareigūnu kaip struktūruoto ir organizuoto veiksmo, kuriuo siekiama paveikti visuomenės sprendimų priėmimą, dalis. Konkretus interesas gali būti privatus interesas, pavyzdžiui, korporacija, kuri gali norėti, kad jų viešosios politikos prioritetai atsispindėtų teisės aktuose. Kita vertus, konkretus interesas gali atspindėti labiau visuomenės rūpestį, pavyzdžiui, aplinkosaugos klausimais. Struktūrizuotas ir organizuotas veiksmas gali būti suprantamas kaip apgalvotas, suplanuotas, metodinis ar koordinuotas strategijos planas, kuriuo lobistas siekia paveikti politiką ir skatinti savo politinę poziciją, paprastai paremtą infrastruktūros ar organizaciniu aparatu (Council of Europe, 2017). Lobizmas demokratinėse valstybėse, yra įprastas įstatymų leidybos bruožas. Organizuotos grupės panaudoja savo žinias, tinklus ir lėšas, kad paveiktų politiką pagal jų interesus. Tai apima ne tik dideles korporacijas, bet ir nevyriausybinės organizacijas, religines grupes, profesines sąjungas, akademinę bendruomenę ir konsultacines įmones. Nepaisant to, kad lobistai apima platų veikėjų ratą, plačioji visuomenė dažnai mano, kad lobizmas yra žalingas bendram labui. Keturi iš penkių europiečių (79 proc.) sutinka, kad pernelyg glaudūs verslo ir politikos ryšiai skatina korupciją jų šalyje. Europos Sąjungos lygiu 2013 m. apklausa, atlikta šešiose valstybėse narėse, parodė, kad 70 proc. respondentų manė, jog lobistai daro didelę įtaką Europos Sąjungos sprendimų priėmimui ir beveik trys ketvirtadaliai (73 proc.) manė, kad įmonių lobistai naudojami per didelę galia. Dalis problemos suvokiant kas yra lobistinė veikla atsiranda tuomet, kai įsipainioja skandalai, kur visuomenės informavimo priemonės skleisdamos ne visai teisingai formuluojamą informaciją kenkia lobistų reputacijai (Kergueno, Vrushi, 2020).

Yra laikomasi bendros pozicijos, kad labai svarbu, jog tokia veikla kaip lobizmas, būtų vykdoma skaidriai ir etiškai, kad lobistų visuomenei teikiamomis ataskaitomis būtų stiprinamas pasitikėjimas viešosios valdžios sprendimais ir išvengta nereikalingos ir netinkamos įtakos (Kergueno, Vrushi, 2020). Europos Komisija teigia, kad lobistinės veiklos reguliavimu turėtų būti siekiama užtikrinti vienodas sąlygas visiems dalyviams vienodomis sąlygomis dalyvauti sprendimų priėmimo procese, taip pat turėtų būti nustatyti specialūs mechanizmai, užkertantys kelią galimiems interesų konfliktams, kurie gali kilti bandant paveikti sprendimų priėmimo procesą. Svarbu pažymėti, kad reguliavimas yra tik vienas sąžiningo lobizmo užtikrinimo strategijos elementas ir kad bet kokio reglamento vykdymas, bet ir platesnis visų dalyvaujančių subjektų noras elgtis etiškai, bus itin svarbus kuriant etišką ir teisingą aplinką. Šie standartai tebėra nuolat peržiūrimi, o visi pasiūlymai

dėl jų tolesnio tobulinimo yra sveikintini (International standards for lobbying regulation..., 2015).

Įtakos metodai / technikos. Kalbant apie įtakos metodus, kuriuos lobistų grupė gali naudoti norėdama primesti kai kurias idėjas, jie gali skirtis priklausomai nuo aplinkos, kurioje veikia interesų grupė. Nicoleta Vasilcovschi ir Stefan Ilie Oanta savo straipsnyje pavadinimu (*angl.*) „Lobby activities and their evolution in the European Union context“ teigė, kad yra daugybė lobistinės veiklos metodų, kuriuos gali naudoti skirtingos interesų grupės. Straipsnyje buvo pateikta Van Schendeleno pozicija ir jo teigimu, interesų grupė, norinti daryti įtaką ES, gali pasirinkti vieną iš keturių tradicinių metodų:

pirmasis iš keturių tradicinių būdų yra prievarta, kurią Van Schendelenas paaiškina taip, jog jei ministerija turi galią apriboti šalį priimtu įstatymu policijos, teismo ar kalėjimų sistemos pagalba, taip pat bus galima kontroliuoti kitus asmenis, priimančius sprendimus. Šiame kontekste privačios įtakos grupės „žaidžia“ mažiau oficialų žaidimą. Siekdamas kovoti su šia problema, skirtingos nevyriausybinės organizacijos gali organizuoti blokadą ar neigiamą kampaniją, tarptautinė įmonė gali perkelti savo produkciją į kitą šalį. ES lygmeniu gali būti sukurta privataus ar viešojo sektoriaus dalyvių įtaka pasižyminti prievarta.

Antroji įtakos metodika vadinama inkapsuliacija⁵: įmonė ar nevyriausybinės organizacijos gali naudoti dalį biudžeto tam, kad kiti būtų nuo jos priklausomi. Šiame kontekste svarbų vaidmenį vaidina konkrečios įmonės ar nevyriausybinių organizacijų ištekliai.

Trečioji Van Schendeleno siūloma technika yra politinė parama / palaikymas. Ši technika neformalioje versijoje reiškia propagandą per pranešimą arba žiniasklaidos kampaniją. Nevyriausybinės organizacijos ar komercinės organizacijos naudojami šia technika, kai numato galimybę ar grėsmę.

Ketvirtoji nurodyta technika yra argumentavimas. Šiuo atveju savanaudiškumas slypi už racionalių, logiškų argumentų, pagrįstų patikimais empiriniais pavyzdžiais (Vasilcovschi, Oanta, 2014, p. 174-175).

Chrissie Kimmonsalso siūlė kitą lobizmo strategijų klasifikaciją:

- Ginklų technika - agresyvi lobizmo forma, apimanti grėsmes verslui;
- Technika, vadinama „Trojos arkliu“ – konstruktyvus požiūris, suteikiantis sprendimų priėmėjams kompromisą, kurį priima visos sprendimo procese dalyvaujančios šalys. Ši technika dažnai naudojama Briuselyje;

⁵ Inkapsuliacija, dar kitaip informacijos slėpimas, kuomet vidiniai duomenys yra slepiami ir jais galima manipuliuoti tik naudojant objekto viešus metodus.

- Odontologo technika - pirmasis etapas yra agresyvus požiūris ir tada grįžimas prie taikinimo;
- Trečiosios šalies technika – lobistai veikia nevyriausybinų organizacijų lygmeniu, kad būtų pasiektas kompromisas nagrinėjamu klausimu (Vasilcovschi, Oanta, 2014, p. 175).

Taigi, akivaizdu, kad galime matyti kaip, kokiais būdais bei metodais gali būti vykdoma lobistinė veikla – pasirinkimas yra ne vienas. Į ką vertėtų akcentuoti šioje veikloje ir ko visoms Europos Sąjungos valstybėms, kuriose yra vykdoma lobistinė veikla turėtų siekti, tai be abejonės turėtų būti skaidrumas, sąžiningumas ir tikslas laikytis pamatinių principų ir vertybių. Kadangi esant bet kokiam nuokrypiui ir neteisingam veiksmui, tai iš karto sąlygoja visuomenės nepasitikėjimą viešąja valdžia, o tuo pačiu ir didelį nepasitenkinimą, kas, žinoma, yra savaime suprantama.

Sėkmė. Kokie veiksniai lemia interesų grupių vykdomų iniciatyvų sėkmę? Šiuo klausimu buvo pasiūlyta daugybė teorijų, siekiant nustatyti elementus, atsakingus už tam tikros lobistinės veiklos sėkmingą vykdymą. Pavyzdžiui Bernhagenas ir Bräuningeris mano, kad sprendimų priėmėjus pirmiausia veikia ekonominiai ir socialiniai klausimai, egzistuojantys aplinkoje, kurioje jie veikia. Taigi interesų grupės tuo pasinaudoja, tam tikroje bendruomenėje skatindamos teigiamą tokių priemonių poveikį ekonominiu ir socialiniu lygmenimis. Skirtingų interesų grupių įtaką galima įvertinti ir apskaičiuojant patenkintų siūlymų skaičiumi. Tokiu būdu analizuojamas teisėkūros proceso rezultatas, palyginti su skirtingų veikėjų pozicijomis teisėkūros reglamentuose, kurie taip pat gali parodyti, kurias nuomones išreiškia konkreiti interesų grupė ir koks yra galutinis sprendimas (Vasilcovschi, Oanta, 2014, p. 177). Iš tiesų yra vienas ypatingai svarbus rodiklis – tai, kad lobistai kiekvienoje konkrečioje politinėje arenoje turi stebėti ir apsvarstyti iškilusias problemas, susijusias suinteresuotąsias šalis, laiko dimensiją ir arenos ribas, taip pat apmąstyti geriausią jų valdymą. Tai be abejo pradžia reikalauja „namų darbų“ atlikimo. Žinoma, praktikos yra nuolat tobulinamos, kadangi laikmetis vis keičiasi, visuomenės, interesų grupių poreikiai taip pat, todėl šioje srityje yra itin svarbu nuolatinis stebėjimas ir spėjimas kuo greičiau apčiuopti kylančią ar netgi dar bręstančią problemą.

Europos Parlamento, šiek tiek senesniame moksliniame tyrime „Lobizmas Europos Sąjungoje: dabartinės taisyklės ir praktika“ (*angl.* Lobbying In The European Union: Current Rules And Strategies) buvo pateiktos informatyvios iliustracijos, kurias parengė Briuselyje įsikūręs Amerikos viešųjų reikalų konsultantas ir buvęs europarlamentaras. Šios nurodo / siūlo „kaip“ (*angl.* how-to) vykdyti lobistinę veiklą, todėl manau, kad tai būtų vertinga aptarti šiame darbe. Vienoje iš minėtų iliustracijų yra išskiriama iniciatyva ir

siūlymas kuo anksčiau įsikišti į teisėkūros procesą, nes taip didės pačio lobisto efektyvumas. Siūloma planuoti įvadinius susitikimus su pareigūnais ir kitais kontaktiniais asmenimis, kad būtų galimybė pažinti vieni kitiems ir pasikeisti nuomonėmis. Tai taip pat padės formuoti požiūrį į skirtingus pareigūnus. Europos Sąjungos sprendimų priėmėjai turi nuolat ir aktyviai reikalauti rinkos duomenų, pramonės informacijos ir žinių. Geriausias būdas pritraukti Europos Sąjungos pareigūno susidomėjimą ir netiesiogiai sprendimus priimančius asmenis yra pateikti šiuos duomenis. Lobistai turėtų pasiūlyti priimtina alternatyvą, kai bando užkirsti kelią reglamentui ar jį pakeisti. Informacijos teikimas ar palaikymas Komisijai tose srityse, kurios nėra jūsų tiesioginis interesas, taip pat galėtų padidinti lobisto patikimumą ir paskatinti jo pirminį interesą. Viena sėkmingo lobizmo paslaptis yra sekti kiekvieną pavyzdį, kiekvieną parašytą laišką, kiekvieną užmegztą kontaktą ir kiekvieną savo iniciatyvą. Yra svarbu turėti suvokimą apie kultūrinius skirtumus, kadangi kiekviena kultūra gali turėti skirtingus lūkesčius (Wilhelm Lehmann, 2003, p. 20-23).

2.1. Reguliavimas

Lobistinės veiklos reglamentavimui Europos Sąjungos valstybėse ir ne tik yra skiriamas vis didesnis dėmesys, kadangi yra suvokiama, kad taip gali būti užtikrinamas skaidrumas, suinteresuotoms šalims atsiranda galimybė kurti ir įgyvendinti viešąją politiką ir, žinoma, taip galima išvengti korupcinių apraiškų. Visame pasaulyje vyraujantis visuomenės susirūpinimas dėl lobistinės praktikos ir skaidrumo reikalavimo priimant viešuosius sprendimus, šalis paskatino vis dažniau diskutuoti apie lobizmą politinėje arenoje.

Kaip jau minėjau šiame darbe anksčiau lobizmas daugiau dėmesio Europoje sulaukė XX a. Europos Parlamentas diskusijas dėl lobizmo reguliavimo ES lygiu pradėjo 1991 m., kai Darbo tvarkos taisyklių, įgaliojimų patikrinimo ir imuniteto komitetas parengė pasiūlymą dėl Parlamento narių elgesio kodekso ir lobistų registro sukūrimą. Nuo tada Europos Parlamento nariai turi pateikti išsamų savo profesinės veiklos ir kitų finansinių interesų bei vykdydami savo įgaliojimus ataskaitą. 1992 m. Europos Komisija pristatė atvirą ir struktūrizuotą Komisijos ir interesų grupių dialogą, kuriame pirmą kartą oficialiai apibūdino savo santykius su interesų grupėmis ir suskirstė jas į dvi kategorijas: ne pelno siekiančios organizacijos ir pelno siekiančios organizacijos. Taip pat buvo sukurtas savanoriškas interesų grupių katalogas. 2001 m. sistema buvo patobulinta ir pervadinta į *CONECCS* (Konsultacijos, Europos Komisija ir Pilietinė visuomenė), kad tai būtų platforma, teikianti informaciją abiem kryptimis - nuo pilietinės visuomenės organizacijų iki Komisijos ir atvirkščiai. 2005 m. Siimas Kallasas, Komisijos narys už administracinius

reikalus, pristatė Europos skaidrumo iniciatyvos (ETI) projekto projektą, kuriuo siekiama dar labiau padidinti Komisijos darbo ir sprendimų priėmimo proceso skaidrumą ir nuspėjamumą. Ji pasiūlė įsteigti naują savanorišką registrą (pavadintą „Interesų atstovų registru“), bendrą elgesio kodeksą, privalomą visiems lobistams, ir stebėsenos bei sankcijų sistemą. Savanoriška lobistų registracija Europos Komisijoje buvo patvirtinta 2008 m. birželio mėn. Europos Parlamentas prisijungė prie registro 2011 m., kai buvo įsteigtas Jungtinis skaidrumo registras. Nors tuo metu Parlamentas reikalavo, kad registras būtų privalomas, tačiau jis liko visiškai savanoriškas. Lobistinės veiklos reglamentai taip pat buvo aptarti Europos Tarybos lygmeniu – 2014 m. Europos teisinio bendradarbiavimo komitetas atliko galimybių studiją dėl lobistinės veiklos teisinio reglamentavimo ir parengė rekomendaciją Europos Tarybos valstybėms narėms dėl bendrų lobizmo reglamentų standartų (Šimral, 2020).

Skaidrumo registras. 2011 m. Europos Parlamentas ir Europos Komisija, sudarydami tarpinstitucinį susitarimą kaip bendrą sistemą sukūrė Skaidrumo registrą organizacijoms ir savarankiškai dirbantiems asmenims, kurie dalyvauja formuojant Europos Sąjungos politiką. Tai yra aktas, kuris reguliuoja lobistinę veiklą Europos Sąjungoje. Šis registras buvo sukurtas ir yra svarbus tuo, kad tai yra pagrindinė priemonė, kurią naudodamos dvi institucijos gali įgyvendinti skaidrumą, kuris yra vienas svarbiausių įsipareigojimų. Skaidrumo registras, remiantis Europos Parlamento teigimu, yra skirtas visoms organizacijoms ir savarankiškai dirbantiems asmenims, vykdančioms veiklą, kuria siekiama daryti įtaką Europos Sąjungos institucijų sprendimų priėmimo ir politikos įgyvendinimo procesams. Dar vienas paminėtinas dalykas, kad Skaidrumo registras ir jame esantys duomenys, suteikia galimybę piliečiams, žiniasklaidai ir kitiems suinteresuotiems asmenims stebėti interesų grupių atstovų, aktyviai veikiančių Europos Sąjungos teisės aktų srityje, veiklą ir galimą įtaką (Bauer et al., 2019, p. 1). Nors tai šiame darbe jau minėta ne vieną kartą, tačiau, be abejonės, skaidrumas ir jo siekimas yra svarbiausias tikslas, kalbant apie lobistinę veiklą. 2020 m. gruodžio 15 d. Europos Parlamentas, Europos Komisija ir Europos Sąjungos Taryba politiniu lygmeniu patvirtino kompromisinį tarpinstitucinį susitarimą dėl privalomo skaidrumo registro, kurio derybose buvo svarstoma, kaip dar būtų įmanoma siekti Europos Sąjungoje esančių institucijų skaidrumo, kaip tobulinti, padaryti efektyvesnę Europos piliečių naudai Skaidrumo registro versiją, kadangi priimami sprendimai yra labai svarbūs bei daro įtaką kasdieniam visų Europos Sąjungos piliečių gyvenimui, be to, neskaidrus lobizmas ir jo stoka tampa labai realia grėsme (Barley, Hübner). Europos Parlamente lobistų registracija siejama ir su tam tikrais pranašumais,

kaip pavyzdžiui (Europos Parlamentas ir Europos Komisijos generaliniai sekretoriai, 2019, p. 7):

- Ilgalaikis leidimas patekti į Europos Parlamento patalpas, kuris išduodamas tik užsiregistravusių organizacijų atstovams;
- Organizacijos įtrauktos į registrą, atstovaudamos interesų grupę turi leidimą kalbėti viešuose Europos Parlamento komitetų posėdžiuose;
- Užsiregistravę subjektai registracijos metu gali užsisakyti pranešimus elektroniniu paštu apie Europos Parlamento komitetų veiklą;
- Registruotoms organizacijoms suteikiama galimybė remti bei dalyvauti Europos Parlamento jungtinių grupių arba neoficialių grupių veikloje.

Skaidrumo registro duomenimis 2021 m. kovo 20 d. užsiregistravusiųjų skaičius siekia 12 414. Užsiregistravusieji yra išskirstyti į 6 kategorijas⁶:

1. Profesionalų konsultacijų kontoros, savarankiškai dirbantys konsultantai;
2. Vidaus lobistai ir prekybos, verslo bei profesinės asociacijos;
3. Nevyriausybinės organizacijos;
4. Tyrimų institucijos, mokslinių tyrimų ir akademinės institucijos;
5. Organizacijos, atstovaujančios bažnyčioms ir religinėms bendruomenėms;
6. Organizacijos, atstovaujančios vietos, regioninės ir savivaldos institucijoms, kitos viešosios įstaigos arba mišraus pobūdžio subjektai ir kt.

Taigi, galime identifikuoti, kad Europos Sąjungos lobisto sąvoka apibrėžiama nuo profesionaliai dirbančių lobistų, laisvai samdomų, iki neinstitutionalizuotų interesų grupių, bendrovių lobistų ir pan. Remiantis Skaidrumo registro veiklos 2019 m. ataskaita didžiausią užsiregistravusiųjų skaičių pagal šalį – 91 procentas visų užsiregistravusiųjų sudaro subjektai, kurių pagrindinė buveinė yra Europos Sąjungoje. Likę 99 procentai užsiregistravusiųjų yra pasiskirstę 87 pasaulio šalyse. Šis registras išlieka viena didžiausių tokio pobūdžio duomenų bazių pasaulyje, kuri yra unikali interesų grupių atstovų duomenų Europos lygmens orientacinė bazė, kuri sudaro sąlygas visuomenei vykdyti atidesnę kontrolę, kadangi joje galima matyti, kokie interesai yra ginami, kas tai sudaro ir kokiomis lėšomis, o tai stiprina pasitikėjimą (Europos Parlamentas ir Europos Komisijos generaliniai sekretoriai, 2019, p. 6-12). Užsiregistravusieji įsipareigoja viešai atskleisti su jų vykdoma veikla susijusią informaciją, sutinka laikytis elgesio kodekso nuostatų, o jį pažeidus ir / ar nesilaikant pripažįsta, kad jiems gali būti taikomos priemonės kaip pavyzdžiui registracijos

⁶ Prieiga per internetą: < <https://ec.europa.eu/transparencyregister/public/homePage.do> >

stabdymas ar net išbraukimas iš registro (Tarpinstitucinis susitarimas dėl bendro skaidrumo registro, 2011).

Tarpinstitucinis susitarimas tiesiogiai nemini lobistinės veiklos ar lobisto termino, sutiktina, kad galbūt ši priežastis yra dėl to, jog kaip Monika Ambrasaitė-Valentinavičienė disertacijoje ir aprašo, kad būtų išvengta neigiamų lobizmo ir išvestinių teiginių konotacijų (Ambrasaite-Valentinavičienė, 2017, p. 142). Beje, „Transparency International Lobistinė veikla Europoje“ 2015 m. yra išdėstyta nuomonė, kad lobisto arba veiklos, kuri laikoma lobizmu svarbiausias elementas yra apibrėžimas, lemiantis bet kokio lobistų registro veiksmingumą ir tokios veiklos reguliavimo sėkmę, o remiantis tyrimų rezultatais apibrėžimai įstatymuose dažnai būna per siauri ir tai susilpnina lobistų registrą, kuriame nepavyksta užfiksuoti informacijos apie asmenis darančius įtaką (Mulcahy, S, 2015, p. 30-32). Tačiau, Skaidrumo registre yra aiškiai ir nedviprasmiškai išdėstyta, jog į Skaidrumo registro taikymo sritį patenka visa veikla, kuria siekiama tiesiogiai arba netiesiogiai daryti įtaką Europos Sąjungos institucijų politikos formavimo ar įgyvendinimo ir sprendimų priėmimo procesams nepriklausomai nuo to, kokiu komunikacijos kanalu arba priemonėmis tai daroma, pavyzdžiui: pasitelkiant išorės paslaugas, žiniasklaidą, sutartis su profesionaliais derybininkais, tyrimų institucijas, platformas, forumus, kampanijas ir įtraukiant eilinius visuomenės narius. Ši veikla, be kita ko, yra: susisiekimas su Parlamento nariais, Europos Sąjungos institucijų pareigūnais ar kitais darbuotojais, laiškų, informacinės medžiagos ar diskusijų bei veiklos programų rengimas, platinimas ir siuntimas, renginių, susitikimų ar reklaminės veiklos ir socialinių renginių ar konferencijų, į kuriuos siunčiami pakvietimai Parlamento nariams, Europos Sąjungos institucijų pareigūnams ir kitiems darbuotojams, rengimas. Į šią veiklą taip pat įeina savanoriškas indėlis ir dalyvavimas formaliose konsultacijose dėl numatomo Europos Sąjungos teisėkūros ar kito teisės akto ir kitose atvirose konsultacijose (Tarpinstitucinis susitarimas dėl bendro skaidrumo registro, 2011). Taigi, tarpinstituciniame susitarime vietoj konkretaus lobistinės veiklos apibrėžimo, yra įtvirtinta būtent Skaidrumo registro taikymo sritis, o vietoj lobisto sąvokos yra reglamentuojama asmenų kategorijos.

Europos Sąjungoje lobistinės veiklos reguliavimas gali būti išskiriamas į keturias grupes. Toliau nurodant grupę kartu pateiksiu ir į ją patenkančių valstybių pavyzdžius su trumpa analize.

1. Valstybės narės, kuriose taikomos lobizmo taisyklės (privalomas reglamentantas, čia patenka ir Lietuvos Respublika). Į šią grupę patenka ir Lietuvos Respublikos kaimynė **Lenkija**. Lenkijoje profesionalių lobistų asociacija Lenkijoje (APLP) buvo įkurta 2003 m. ir priėmė etikos kodeksą, pagrįstą geriausia tarptautine

patirtimi. Be to, APLP buvo labai aktyvi per parlamentines diskusijas, po kurių buvo priimtas 2005 m. Lenkijos įstatymas dėl lobizmo. Šis įstatymas taikomas tik profesionalių lobistų veiklai ir reikalauja, kad kiekvienas suinteresuotas asmuo, norintis pateikti nuomonę teisėkūros procese, turėtų užpildyti specialų klausimyną, užsiregistruoti Administravimo ir skaitmeninio ministerijoje ir pateiktų registracijos pažymėjimą, kai kreipiasi į politiką ar viešojo administravimo atstovą. Be to, valstybės pareigūnai turi pranešti, kai jie susisiečia su profesionaliais lobistais, įskaitant jų įtakos viešosios įstaigos priimamiems sprendimams lygį. Lobizmas apibrėžiamas kaip bet koks veiksmas, atliekamas teisinėmis priemonėmis siekiant paveikti valdžios institucijas teisėkūros procese. Nesiregistravus lobizmo subjektu, gresia baudos nuo 750 iki 12 500 eurų. Įstatymas taikomas tik profesionaliems lobistams ir neįtraukiamos visos kitos asmenų ar juridinių asmenų kategorijos, pavyzdžiui, organizacijų ar asociacijų atstovai. Buvo plačiai diskutuojama, kaip reikėtų tobulinti įstatymą, nes skundžiamasi, kad jis nustato pernelyg didelius atskaitomybės reikalavimus valdžios institucijoms, todėl, be abejo, jos tampa nesaugios užmegzti ryšius su registruotais lobistais.

2. Valstybės narės, kuriose vyrauja lengvasis reglamentavimas (savanoriškos lobistų registracijos sistemos). Tokį reglamentavimą turi **Vokietija** – jau 1972 m. Vokietijos Bundestagas⁷ priėmė specialias interesų atstovavimo taisykles, sukurdamas sąrašą asociacijų. 2002 m. Buvo įkurta Vokietijos politinių konsultantų asociacija (de'ge'pol). Šiais laikais kartu su kitomis asociacijomis atsirado lobistų atstovų klasteris, vadinamas Vokietijos viešųjų ryšių taryba, turintis unikalią kompetenciją viešai papeikti bet kokį lobistą, kuris neveikia pagal jos gaires. Be to, pagal Bundestago darbo tvarkos taisyklių 2 priedą sudaromas ir paskelbiamas metinis viešas visų grupių, norinčių pareikšti, ginti savo interesus prieš federalinę vyriausybę, sąrašas. Subjektų sąrašas yra viešai prieinamas, tačiau jiems nėra privalomi jokie konkretūs elgesio kodeksai. Registras išlieka savanoriškas, tačiau iš esmės Parlamento komitetas negali išklausti lobistų, jei jie nėra registruoti (nors komitetai ir Bundestagas gali laisvai kviesti asociacijas ir ekspertus, neįtrauktus į sąrašą, pateikti informaciją).
3. Savireguliacija (viešųjų reikalų bendruomenės sukurti mechanizmai, skirti skatinti lobizmo skaidrumą). Kaimyninė šalis **Latvija** patenka į grupę, kuri specialiai teisės aktais nereglamentuoja lobizmo, tačiau tam tikriems lobistinės veiklos aspektams

⁷ Bundestagas - Vokietijos parlamento žemieji rūmai, įstatymų leidybos institucija, teisėkūros subjektas.

teisės aktuose taikomi skaidrumo reikalavimai ir reguliavimas. Pavyzdžiui, prie teisės akto projekto pridedamos anotacijos, kuriose pateikiama informacija apie, be kita ko, visuomenės dalyvavimą ir konsultacijas rengiant aktą. Be to, taisyklės draudžia valstybės pareigūnui priimti dovanas iš asmenų, su kuriais valstybės pareigūnas per dvejus metus iki dovanos gavimo atliko tam tikras oficialias funkcijas. 2008 m. Vyriausybė patvirtino Pagrindų dokumentą dėl lobizmo teisinio reglamentavimo Latvijoje poreikio, tačiau iniciatyvos buvo atsisakyta. Latvijos teisės aktai specialiai nereglamentuoja lobizmo, tačiau tam tikriems lobistinės veiklos aspektams teisės aktuose taikomi skaidrumo reikalavimai ir reguliavimas. 2011 m. gruodžio mėn. Ministrų kabinetas patvirtino patikslintą pagrindų dokumentą dėl informacijos apie lobistus atskleidimo. Po šio sprendimo Korupcijos prevencijos ir kovos biuras parengė Lobistinės veiklos skaidrumo įstatymo projektą. Teisės akto pasiūlymas sulaukė įvairių veikėjų ir interesų kritikos, todėl 2014 m. vasario mėn. buvo priimtas oficialus sprendimas nutraukti įstatymo projekto procesą. 2012 m. Buvo įkurta Latvijos lobistų asociacija, kuri priėmė etikos kodeksą. Aplinkos apsaugos ir regioninės plėtros ministerija ir kelios kitos agentūros, remdamosi vidaus etikos kodeksais, internete skelbia pagrindinę informaciją apie kontaktus su lobistais⁸.

4. Valstybės narės, neturinčios teisinio reguliavimo skirtą lobizmui. Čia papuola **Estija**, tačiau šioje valstybėje šiuo klausimu vyksta diskusijos. Teisingumo ministerija rengiasi reguliuoti lobizmą Estijoje ir siekia, kad iki 2020 m. vasaros būtų parengtos gairės. Ministerija siūlys atskleisti pareigūnų kontaktus su interesų grupėmis ir jų atstovais (lobistais). Šiuo tikslu informacija, įskaitant lobisto vardą, pavardę ir kontaktus, jų atstovaujamas interesų grupes ir aptariamas temas, taip pat proceso santrauka, po susitikimo būtų paskelbta interneto svetainėje. 2016 m. kovo mėn. Specialusis Parlamento kovos su korupcija komitetas pasiūlė įtraukti lobistinės veiklos taisykles į gerąją Seimo narių praktiką. 2012 m. spalio 10 d. teisingumo ministrė Kristen Michal pristatė „gerą lobizmo taisyklių praktiką“ ir pasiūlė reguliuoti lobizmą tuo metu nesiėmus jokių tolesnių veiksmų (Bauer et al., 2019, p. 39).

Iššūkiai reguliuojant lobizmą. Įtakos darymas sprendimams gali būti teisėtas ir neteisėtas. Jei lobizmas vykdomas vadovaujantis galiojančiais reglamentais ir informacijos

⁸ Prieiga per internetą: < <https://lobbyeurope.org/rules-and-regulations/> >

atskleidimo taisyklėmis, lobizmas gali būti teisėtas ir daugelyje šalių tai yra reglamentuojama veikla, kartais paveikianti visas pramonės šakas, o ne vieną asmenį ar įmonę, kaip gali būti manoma. Lobizmo formos ir galimi modeliai priklauso ir nuo esančių skirtingų politinių metodų, kuriems įtaką daro istoriniai, kultūriniai ir bendras skirtingas šalių kontekstas. Net demokratijos modeliai skirtingose šalyse skiriasi, todėl gerosios praktikos standartai paprastai palieka didelę diskreciją renkantis lobizmo reguliavimo būdus. Dar viena iššūkis, kuris išskiriamas šaltiniuose, tai neaiškios ribos tarp lobizmo ir demokratinio dalyvavimo. Nubrėžti ribą tarp lobizmo ir demokratinio piliečių dalyvavimo priimant sprendimus yra sunku. Pernelyg griežtas reglamentavimas gali pakenkti piliečių teisei dalyvauti demokratiname sprendimų priėmimo procese, todėl apsunkinamas teisės aktų, kurie užtikrintų teisingą pusiausvyrą nustatant, koks turėtų būti lobisto apibrėžimas, rengimas. Be to, daugeliu atvejų spaudimas sprendimų priėmėjams yra susijęs su asmeniniais santykiais ir sunku žinoti, kur nubrėžti ribą, kada apsikeitimas idėjomis tampa lobizmu. Susiduriama ir su netinkamos įtakos latentiniu pobūdžiu. Kaip ir korupcijos nusikaltimo atveju, abi šalys paprastai yra suinteresuotos nuslėpti neteisėtos įtakos veiksmą, todėl tai labai sunku nustatyti praktikoje. Nepagrįstos įtakos atvejais korupcija gali tapti „teisėta“ tolesniems etapams, o jei nebus užfiksuotas mainų momentas, vėliau tai atsekti labai sunku (Mrazauskaitė and Muravjovas, 2015).

Taigi, praktikoje susiduriama su įvairiais iššūkiais bei veiksniais, kurie daro įtaką norint sukurti tinkamą bei veiksmingą reguliavimą ir reikia apsvarstyti ne vieną detalę, kad šis reguliavimas turėtų kuo mažiau spragų ir teiktų naudą visuomenei, o ne atvirkščiai.

2.2. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos rekomendacijos

Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (toliau – **EBPO**) yra unikalus daugiašalis forumas, kuriame vyriausybės bendradarbiauja sprendamos globalizacijos ekonominius, socialinius ir aplinkosaugos uždavinius. 2018 m. liepos 5 d. EBPO Generalinio sekretoriaus A. Gurria vizito Lietuvoje metu, Prancūzijos Vyriausybėje buvo deponuoti Lietuvos stojimo į Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizaciją susitarimo ratifikavimo dokumentai ir Lietuva oficialiai tapo pilnateise EBPO šalimi nare. Lietuvos narystė EBPO turi teigiamą įtaką investicijų pritraukimui, tarptautinio skolinimosi kaštams, socialinių ir ekonominių atskirčių mažinimui ir tvariam augimui užtikrinti. Būdama EBPO nare Lietuva gali naudotis naujausiais EBPO tyrimais ir taikyti gerąją EBPO šalių narių patirtį, gerindama viešojo valdymo kokybę. EBPO periodiškai ir įvairiais pjūviais atlieka kiekvienos šalies narės ekonomikos analizę bei teikia konkrečias rekomendacijas, padedančias gerinti ekonomikos priemonių efektyvumą (Lietuvos

Respublikos užsienio reikalų ministerija, 2021). Be to, Lietuvos įstojimas į EBPO lemia, kad lobistinės veiklos reglamentavimas turi būti suderintas su 2010 m. vasario 18 d. EBPO Tarybos rekomendacija dėl gairių užtikrinant skaidrumą ir sąžiningumą lobistinėje veikloje (Ambrasaitė, 2016, p. 60). EBPO yra pateikusi rekomendaciją, skirtą, pirmiausia, valstybėms narėms, kurios siekia efektyviai suvaldyti lobistinės veiklos procesus. Rekomendacija yra neprivalomo pobūdžio teisės aktas, tačiau kaip papildoma priemonė stiprinti lobizmą. Minimą EBPO rekomendaciją sudaro 10 gairių, kurios yra suskirstytos į 4 funkcines dalis:

pirma dalis nustato pirmines efektyvaus lobizmo reglamentavimo prielaidas. Daugiausia dėmesio skiriama bei aiškinama, kad lobistinė veikla turi būti grindžiama interesų balansu, suteikiant ir užtikrinant vienodas sąlygas taip siekiant skaidrumo. Modeliuojant reglamentavimą, siūloma atsižvelgti į lobizmo industrijos mastą ir jos pobūdį šalyje. Pažymima, kad reglamentavimo nuostatos turi derėti su platesne politikos ir teisinio reguliavimo sistema, nustatančia gero viešojo valdymo standartus, t. y. tam tikra prasme nurodoma reglamentavimo sąlyginė vieta. Atkreipiamas dėmesys į kontekstą, išskiriama lobizmo ir lobisto sąvokos apibrėžties svarba. Yra teigiama, kad apibrėžimai turi būti griežti ir išsamūs, siekiant išvengti klaidingo jų aiškinimo ir spragų, juose turi būti detalizuota, kokio pobūdžio komunikacija su viešosios valdžios atstovais nėra traktuojama kaip lobizmas – tai viena iš būtinųjų kokybiškos teisėkūros sąlygų, kadangi kitu atveju per siaura apibrėžtis dažnu atveju lemia lobizmo demonizavimą bei sąlygoja sąsają su neteisėta įtaka.

Antra dalis skirta atskleistinos informacijos reikalavimams. Nustatyta, kad turi būti užtikrintas atitinkamas skaidrumo laipsnis – viešosios valdžios atstovams, piliečiams ir verslui turi būti sudarytos sąlygos gauti pakankamą informaciją apie lobistinę veiklą, tuo pačiu šią taisyklę kartu papildo kita – kad suinteresuotos šalys, įskaitant pilietinės visuomenės organizacijas, verslą, žiniasklaidą ir plačiąją visuomenę, turi turėti galių atlikti kritišką lobistinės veiklos analizę. Pažymima, kad informacija turi būti ne tik pakankama, bet ir tinkama: atskleidžianti esminius lobistinio epizodo aspektus, įgalinanti visuomeninę lobizmo kontrolę ir suderinta su teisėtomis išimtimis. Taip pat nurodoma, kad informacija turi būti paskelbta viešai prieinamame registre, kuriame ji būtų laiku atnaujinama bei pasiekiamą visuomenei ekonomiškai efektyviu būdu, pasitelkus naujausias informacines ir komunikacines technologijas. Išvada – reglamentavimo efektyvumui svarbūs du aspektai – atskleistinos informacijos turinys ir pateikimo bei publikavimo būdas.

Trečia dalis – lobizmo reglamentavimo įvairinimas. Nors iš Rekomendacijos visumos matyti, kad tiesioginiam lobizmo reglamentavimui skiriama daugiausiai dėmesio

ir jis traktuojamas kaip prioritetas reguliuojant viešosios valdžios ir lobistų santykius, tačiau EBPO siūlo neapsiriboti šio lobizmo reglamentavimo modelio įtvirtinimu. Skaidrumo užtikrinimui yra siūloma, kad lobizmo reglamentavimas būtų kompleksinis ir apimtų tiek tiesioginį, tiek netiesioginį lobizmo reglamentavimą, tiek savireguliacinius mechanizmus. Nurodoma, kad turi būti nustatyti principai, taisyklės, standartai ir procedūros, kurios suteiktų viešosios valdžios atstovams aiškias gaires, kaip jiems leidžiama bendrauti su lobistais. Viešosios valdžios atstovai turėtų nesukelti abejonės dėl jų nešališkumo, veikiant viešojo intereso vardan, dalytis tik ta informacija, kuria leidžiama, ir nepiktnaudžiauti konfidencialia informacija, atskleisti privačius interesus ir vengti interesų konflikto. Taip pat rekomenduojama įtvirtinti besisukančių durų principą (*angl. revolving door*) – draudimą buvusiems viešosios valdžios atstovams tam tikrą laiką palikus viešosios valdžios sektorių užsiimti lobistine veikla, ir, atvirkščiai, – nustatyti laikinus apribojimus buvusių lobistų atžvilgiu, juos skiriant ar samdant į reguliacines ar patariamąsias pareigas viešosios valdžios institucijose. Vis tik šios gairės esmė, kad patys lobistai turi rodyti tinkamą pavyzdį, laikytis profesionalumo standartų, etikos kodekse įtvirtintų principų ir siekti, kad nekiltų jokių abejonų dėl jų veiklos skaidrumo bei sąžiningumo.

Ketvirtoji dalis nukreipta į efektyvų reglamentavimo įgyvendinimą, laikymosi ir priežiūros mechanizmą. Pažymima, kad yra būtina nustatyti aiškias ir įgyvendinamas taisykles bei gaires, tačiau vien tai sėkmės nelemia. Siūlymas, kad valstybės turėtų įtraukti pagrindines suinteresuotąsias šalis į rišlaus strategijų ir praktikų, skirtų pasiekti laikymąsi, spektro įgyvendinimą. Tai reiškia, kad visos pagrindinės suinteresuotosios šalys – viešosios valdžios atstovai, lobizmo industrijos atstovai, pilietinė visuomenė turi būti įtrauktos tiek į taisyklių kūrimą, tiek į šių taisyklių įgyvendinimą, tai padėtų sukurti bendrą standartų, kurių tikimasi, kad bus laikomasi, suvokimą. Taip pat pažymima, jog taisyklių turi būti patogų laikytis, o viena iš pažeidimų užkardymo priemonių turėtų būti protingų ir proporcingų sankcijų sistema. Rekomenduojama, kad reglamentavimo įgyvendinimas ir poveikis reguliuojamiems visuomeniniams santykiams būtų peržiūrimas dalyvaujant lobistų ir pilietinės visuomenės atstovams, kad būtų geriau suvokti veiksniai, darantys įtaką laikymuisi. Taisyklių tobulinimas turėtų būti papildytas įgyvendinimo strategijų ir mechanizmų atnaujinimu. Teigiama, kad šių procesų integravimas padės patenkinti besivystančius visuomenės lobistinių procesų skaidrumo ir sąžiningumo lūkesčius (Ambrasaitė, 2017, p. 62-74).

EBPO rekomendacijos aiškiai įtvirtina vertybes, kurios yra dominuojančios ir kurių užtikrinimo galiausiai ir siekiama lobistinės veiklos reglamentavimu. Siūlomos gairės yra lanksčios bei nustatančios ir akcentuojančios reglamentavimo tobulinimo galimybes.

3. LOBISTINĖ VEIKLA LIETUVOJE

Kaip pabrėžia EBPO, lobistinė veikla gali būti pozityvi jėga, suteikianti galimybę demokratiškai atstovauti interesų grupėms, bet ji taip pat gali tapti įrankiu galingoms interesų grupėms daryti įtaką teisės aktams visuomenės interesų sąskaita (Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, 2020, p. 5), todėl tikrai niekas neginčija fakto, kad lobistinė veikla privalo būti kiek įmanoma rūpestingiau sureguliuota bei prižiūrima. Eglė Vaidelytė ir Lina Slavinskaitė straipsnyje išsakė mintį, kad lobizmas turėtų būti identifikuojamas kaip labai svarbus valstybės valdymo procesas, ne tik padedantis įstatymų leidžiamajai valdžiai žinoti apie labiausiai suinteresuotų subjektų poreikius, bet ir gavus naudingą specializuotą informaciją priimti tinkamiausius sprendimus (Vaidelytė, Slavinskaitė, 2014, p. 125), deja, situacija Lietuvoje tokia, kad visuomenėje požiūris į lobistinę veiklą vykdančius asmenis dažniausiai neigiamas, jų veikla neretai tapatinama su korupcine, pamištama, kad neretai jų dėka sprendimus priimantiems asmenims suteikiama papildoma informacija, kuri, esant veiksmingai atsiskaitymo už veiklą sistemai, galėtų tapti visuomenės diskusijų objektu, dėl to taptų labiau tikėtinas visoms pusėms priimtino sprendimo priėmimas, kartu sumažėtų korupcinio susitarimo rizika (Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, 2020, p. 5), todėl esant šioms aplinkybėms tampa svarbu šviesti visuomenę bei informuoti apie teigiamą lobizmo pusę ir naudą.

Patį lobizmą, kaip reiškinių, ne vienas autorius įvardina, kaip veiksmus, kuriais fizinis, juridinis asmuo ar organizacija siekia paveikti įstatymų leidžiamąją ar vykdomąją valdžią, kad būtų pakeisti, papildyti ar pripažįstami netekusiais galios tam tikri teisės aktai, taip pat priimami ar atmetami nauji teisės aktų projektai. Lietuvoje kaip ir visame pasaulyje vyrauja tas pats pagrindinis dėmuo – įtaka / poveikis, o pagrindiniai uždaviniai – darant įtaką, perduodant tam tikrą informaciją, pasiekti tam tikrą teigiamą rezultatą, kurio reikia lobistinės veiklos užsakovui ir kuris yra visa ko tikslas. Vis tik, svarbu dar ir dar kartą akcentuoti tą faktą, kad lobizmo reguliavimu siektina užtikrinti skaidrumą tam, kad nekiltų korupcinių apraiškų ar bent jas kiek yra įmanoma mažinti, todėl itin svarbu išgryninti lobistinės veiklos, kaip reiškinių ne neigiamą, o teigiamą pusę teisėkūrai ir tai skleisti visuomenei. Apie tai yra kalbama ir tai yra analizuojama dėl to, kad visuomenėje sąvokos „lobizmas“ ar „lobistinė veikla“, „įtakos darymas“ yra sutinkamos jautriai ir skeptiškai. Santa Keidošiūtė 2016 m. savo baigiamajame magistro projekte yra pateikusi interviu, kuriame vienas iš klausimų buvo: *„Kodėl visuomenė skeptiškai vertina lobizmą ir ar įmanoma tokį požiūrį pakeisti? Kaip?“* „Transparency International“ Lietuvos skyriaus projektų vadovė Rūta Mrazauskaitė į šį klausimą pateikė tokias savo įžvalgas: „lobistinės veiklos suregulavimas įstatymų leidėjo darbotvarkėje nėra labai aktualus klausimas,

visuomenė šią sąvoką dažnai net supranta klaidingai, ir apskritai atrodo, jog politikai nėra labai suinteresuoti šį klausimą kelti. <...> Lietuvoje nėra nuoseklių lobistinės veiklos tradicijų. Toks tradicijų nebuvimas lemia ir tai, jog „lobizmui“ priskiriamas bet kokio pobūdžio poveikio darymas priimamiems sprendimams. Dauguma apklaustųjų minėjo, kad jau pats žodis „lobizmas“ turi neigiamą atspalvį ir yra siejamas su neteisėtumu, nors įstatyme ir aiškiai nustatyta, kad tai yra teisėta veikla. Dėl per siauros lobistinės veiklos sąvokos susidaranti „pilkoji zona“ dažniausiai minima kaip viena iš priežasčių, kodėl lobistinė veikla neretai suvokiama kaip tapati korupcijai“. VTEK atstovas pateikė savo nuomonę, kad: „Požiūrį pakeisti yra labai sunku, tai ilgas procesas. <...> Kaip jau sakiau, bandymų situaciją keisti yra, vienas jų, platesni ir aiškesni pagrindinių, su lobizmu susijusių sąvokų apibūdinimai. Dažnai žmonės skeptiškai vertina tuos dalykus ar reiškinius, kurių iš esmės nesupranta, o dėl to jų kaltinti nederėtų. Galima stengtis sukurti kuo daugiau aiškumo, skaidrumo pradėdant nuo pat šaknų: „lobistinės veiklos“ ir „lobisto“ sąvokų paaiškinimo“ (Keidošiūtė, 2016, p. 65, 68).

Vadinasi, darytina išvada, kad visuomenėje: i) pateikiama neišsami, o dažnu atveju ir klaidinga informacija, o to eigoje visuomenė priima lobistinę veiklą kaip neigiamą reiškinį bei nepasitiki viešosios valdžios atstovais. ii) Nėra išaiškintos sąvokos, visuomenė neapšviesta. Sąvokos tiek įstatyme, tiek viešai pasiekiamuose šaltiniuose yra siauros, taip asmenims paliekant vietos įterpti savų interpretacijų, iš kurių išeina neigiamas rezultatas ir netinkamas suvokimas apie teisėtą reiškinį jį sugretinant su nusikalstamomis veikomis, tad čia išgryniname konkrečiai Lietuvoje vyraujančią problemą.

Svarbu yra apibrėžti *lobistą*, kaip reikšmingą subjektą šiame kontekste, ir svarbu jį taip apibrėžti, kad į reguliavimo apimtį patektų visi subjektai, kurie siekia daryti įtaką priimant viešuosius sprendimus. Subjekto, kuriam taikomas reguliavimas, apibrėžimas svarbus ir siekiant ateityje turėti galimybę įvertinti, ar asmuo, kuris darė įtaką politikui ar kitam sprendimų priėmėjui, užima tam tikrą socialinę padėtį ar turi kitokio pobūdžio ryšių su sprendimų priėmėju, dėl kurių jis gali daryti poveikį tik tam tikroje viešojo gyvenimo srityje. Kitaip tariant, įtaką darančių ar siekiančių daryti subjektų apibrėžimas yra svarbus siekiant suvaldyti prekybos poveikiu ar kyšininkavimo, tiesiogiai ar netiesiogiai paperkant politikus, rizikas. Lobisto apibrėžimas turi būti aiškus, išsamus ir pakankamai tikslus siekiant išvengti dviprasmybių bei užkirsti kelią aiškinimo spragoms (Kavoliūnaitė-Ragauskienė 2018, p. 42).

Šiai dienai lobistas LVĮ teisine prasme apibūdinamas kaip fizinis asmuo, juridinis asmuo arba kita organizacija ar jų padalinys, vykdamas lobistinę veiklą (Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymas, 2021), taigi, šis subjektas, atstovaudamas tam

tikrai interesų grupei, darydamas įtaką viešosios valdžios atstovams, stengiasi, kad jos naudai būtų priimami sprendimai. Esmė, kad lobistas veikia išimtinai užsakovo interesais ir nesiekia naudos sau. Šis subjektas tampa kaip tam tikra tarpinė grandis, kurios dėka valdžios atstovams, kad nors ir kartais nepasiekiant norimo tikslo, bet teikiant siūlymus, prašymus gali būti perduodama informacija apie visuomenėje vyraujančias problemas, parodomi egzistuojantys trūkumai. Verta pridėti, kad nuo 2021 m. atsiradus naujai LVĮ redakcijai, šis subjektų ratas išsiplėtė ir Lietuvoje nuo šiol galime identifikuoti trijų tipų lobistus – laisvai samdomi (kai kur literatūroje dar vadinami *profesionalais*), bendrovių ir nevyriausybinių organizacijų lobistai. Lietuvoje lobistai vykdančios veiklą turi pareigą registruotis lobistų sąrašė bei periodiškai teikti VTEK LVĮ nurodytą informaciją (Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymas, 2021) tam, kad būtų užtikrintas skaidrumas bei viešumas ir visuomenė galėtų stebėti lobistų veiklą. Šiai dienai į lobistų sąrašą, remiantis Skaidrių teisėkūros procesų informacine sistema – SKAIDRIS, yra įrašyti 189 asmenys⁹.

Kaip jau buvau minėjusi anksčiau šiame magistro darbe, LVĮ 3 straipsnis įvardina lobisto tik diskvalifikuojančius požymius, neįvardijant konkrečių savarankiškų bruožų, kuriuos turint asmuo patektų į lobisto apibrėžtį. Tiksliau – pateikta bendrojo pobūdžio informacinė nuostata dėl asmenų, kurie neturi teisės būti lobistais. Problema atsiranda tuomet, kai reikia konkrečius subjektus vertinti pagal nurodytą siaurą lobisto apibrėžimą. Pateiksiu konkretų pavyzdį, kurį dar 2011 m. savo straipsnyje nagrinėjo Petras Ragauskas, o klausimas yra susijęs su advokatais. Ir išties, advokatai atitinka visus požymius, rodančius, kad asmuo gali ar net privalo registruotis kaip lobistas. Problemos pagrindas sietinas su advokato veiklos pobūdžiu ir turiniu, jo teikiamomis paslaugomis. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 2 straipsnyje aiškiai įtvirtinta, kad „Advokatų teikiamos teisinės paslaugos – tai teisės konsultacijos (patarimai teisės klausimais), teisinę reikšmę turinčių dokumentų rengimas, atstovavimas teisės klausimais, gynyba bei atstovavimas bylų procese, kai šie veiksmai atliekami už atlyginimą, išskyrus valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo atvejį“ (Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas, 2020). Kyla klausimas, kaip vertinti advokato pagalbą fiziniam asmeniui, siekiančiam surašyti teisiškai pagrįstą ir politiškai argumentuotą (pavyzdžiui, susietą su visuomenės lūkesčius atspindinčių sociologinių apklausų rezultatais) peticiją Seimui, Vyriausybei arba vietos savivaldos institucijai? Tokia advokato veikla iš esmės atitiktų ir materialiuosius lobistinės veiklos kriterijus, įvardintus LVĮ 2 straipsnio 3 dalyje. Dar yra atvejis, kuomet advokatas

⁹ Prieiga per internetą: <

<https://skaidris.vtek.lt/public/lobbyist/listPublic?filter=%7B%22page%22%3A1%22%2C%22page%22%3A100%22%2C%22order%22%3A%22name%22%2C%22sortingOrder%22%3A%22asc%22%7D> >

tam tikro asmens interesais veikia neatlygintinai, tuomet jo teikiamos paslaugos tokiu būdu nepatenka į advokato teikiamų paslaugų sritį ir turi būti traktuojamos kaip lobistinė veikla (Ragauskas, 2011, p. 86-87). Lietuvoje tuo klausimu yra buvusi byla, kurioje VTEK konstatavo, kad registruotas lobistas L. Sesickas pažeidė Lobistinės veiklos įstatymą. Nustatyta, kad jis, taip pat besiverčiantis advokato veikla, 2014 ir 2015 m. dalyvavo teisėkūros procese Seimo komitetuose, atstovaudamas Nacionalinės lošimų ir žaidimų verslo asociacijos (NLŽVA) bei Lietuvos smulkiųjų vartojimo kreditų asociacijos (LSVKA) interesams, tačiau šios veiklos nedeklaravo VTEK teiktose metinėse lobistinės veiklos ataskaitose. Tyrimo duomenys rodė, jog L. Sesickas dalyvavo ir pasisakė Seimo komitetuose svarstant pasiūlymus dėl Azartinių lošimų įstatymo bei Vartojimo kredito įstatymo pakeitimų. Todėl VTEK laikėsi pozicijos, kad verslo asociacijų interesams atstovaujančio advokato siekis daryti įtaką dėl teisės aktų yra laikytinas lobistine veikla, už kurią privalu atsiskaityti visuomenei. Vilniaus apygardos administracinio teismo teigimu (toliau – VAAT), L. Sesickas savo veikla išimtinai siekė paveikti teisėkūros procesą. Be to, į Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto posėdžius jis nebuvo kviečiamas asmeniškai, o leidimas lankytis Seime L. Sesickui išduotas vykdyti būtent lobistinę veiklą. Nors nagrinėjamu atveju L. Sesickas nesudarė sutarčių kaip lobistas ir negavo pajamų, vien veiklos įforminimas neleidžia teigti, kad tai nebuvo lobistinė veikla, kuri pagal Lobistinės veiklos įstatymą gali būti ir neatlygintina. VAAT akcentuoja, kad, būdamas advokatas, profesionalus teisininkas bei registruotas lobistas, L. Sesickas galėjo suprasti, kad jo faktiškai vykdoma veikla atitinka lobistinės veiklos sampratą ir peržengia įprastas advokato atstovavimo paslaugų ribas¹⁰. Taigi, darytina išvada, kad tam tikros esančios spragos, trūkumai, kuriuos ne vienas autorius ir savo darbuose identifikavęs, priveda prie to, kad visuomenei tampa neaišku kas gi yra lobistas, kada jį jau galima tokiu laikyti, kuo jis galiausiai užsiima ir ką atstovauja, o tai tik didina nepasitikėjimą.

Bendriausia prasme, vykdant lobistinę veiklą, veiksmai, poveikis, yra nukreipti į viešąją valdžią ir tai jau ganėtinai aiškiai buvo identifiukuota analizuojant šią magistro darbo temą. Tačiau ir čia kyla diskusija – ar pakankamai subjektų ratas, kuriam daroma įtaka, yra apibrėžtas. Monika Ambrasaitė pateikė mintį, kad alternatyva šiuo klausimu galėtų būti kaip tik – apibrėžiant įstatyme tik prioritetinius valdžios subjektus, kuriems įtaka daroma dažniausiai ir tą ratą siaurinant (Ambrasaitė, 2015, p. 15). „Transparency International“ duomenimis teigiama yra tai, jog subjektų ratas yra apibrėžtas nepakankamai (Transparency International Lietuvos skyrius, 2015, p. 34). Šiuo atveju manytina, kad

¹⁰ Prieiga per internetą: < <https://www.alfa.lt/straipsnis/50187391/lobistui-nepalankus-vtek-sprendimas-liko-galioti> >

tinkamą adresatą identifikuoti ir į ką gali būti nukreipta įtaka turi būti aišku. Įstatyme negali būti palikta vietos savoms interpretacijoms ar vietos atsirasti spragoms. Svarba iškyla dėl to, kad būtų išspręsti svarbūs klausimai dėl kurių ir vykdytina lobistinė veikla, o tuo pačiu užkirstas kelias neteisėtai lobistinei veiklai ar net korupcinėms apraiškoms gimti.

3.1. Teisinis reguliavimas Lietuvoje

Tikima, kad istorinės lobistinės veiklos užuomazgos radosi kartu su pirmosiomis vyriausybėmis ir jų politiniais sprendimais, o teisiškai lobistinė veikla Lietuvoje reglamentuojama jau du dešimtmečius. LVĮ buvo priimtas 2000 m. birželio 27 d. (Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymas, 2001), įsigaliojo 2001 m. sausio 1 d., tuo pačiu papildant ir Administracinių teisės pažeidimų kodeksą nustatant administracinę atsakomybę už neteisėtą lobistinę veiklą. Lobistinę veiklą Lietuvoje pirmą kartą pabandyta sureguliuoti derantis dėl narystės Europos Sąjungoje. Kai kurie ekspertai tvirtina, kad pasiūlymų dėl reguliavimo buvo pateikta dar anksčiau, tiesiogiai lobistinės veiklos reglamentavimo poreikis pirmą kartą buvo įvardintas 1999–2000 m. Lietuvos pasirengimo narystei Europos Sąjungoje programoje. Tuo metu pasirinktas lobistinės veiklos reglamentavimo modelis netapo veiksmingai įgyvendinamu įstatymu, nes pačią iniciatyvą reguliuoti lobistinę veiklą iš esmės lėmė išorės veiksniai, o ne natūrali sociopolitinio gyvenimo raida. Lietuvoje trūko pritarimo bei vidinio sutarimo ir dėl to, ar apskritai specialus atskiras įstatymas yra tinkamas kelias lobistinei veiklai reguliuoti. Dėl šių priežasčių šio įstatymo priėmimas nepaskatino visų esamų de facto lobistų registruotis bei neužtikrino didesnio atskaitingumo darant įtaką sprendimų priėmimui. Rengiant įstatymo projektą buvo išanalizuoti skirtingi užsienio modeliai, tolesniam darbui pasirenkant JAV modelį ir jau 2001 m. sausio 1 d. įstatymas oficialiai įsigaliojo. 2003 m. buvo priimtos kelios šio įstatymo pataisos, tačiau korekcijos iš esmės buvo nežymios, pagrindiniai įstatymo pakeitimai, kuriuos galime matyti 2003 m. Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo pakeitimo įstatyme Nr. 35-1461 bei, kuriuos įvardino ir Monika Ambrasaitė-Valentinavičienė savo disertacijoje: i) įtvirtinti įstatymo uždaviniai, (ii) išplėsta lobistinės veiklos sąvoka, šia veikla pripažįstant ir neatlygintinus veiksmus; (iii) įvesta „lobistinės veiklos sutarties“ kategorija, (iv) išplėstas asmenų, kurie neturi teisės būti lobistais, sąrašas, (v), įtvirtintos kitų asmenų pareigos lobistų atžvilgiu, (vi) išplėstas veiklos, nelaikomos lobistine, sąrašas, (vii) sugriežtinta įrašymo į lobistų sąrašą tvarka, (viii) išplėsta VTEK kompetencija lobistinės veiklos kontrolės srityje (Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo pakeitimo įstatymas, 2003, Nr. 35-1461). Pataisos darytos reaguojant į registruotų lobistų kritiką, kad vykdant lobistinę veiklą per asociacijas

ir tokiu būdu išvengiant pareigos registruotis bei teikti ataskaitas, reikalavimus buvo lengva „apeiti“, taip sukuriant nesąžiningą konkurenciją, todėl įstatymo pakeitimais ši problema buvo bent iš dalies išspręsta (Transparency Internationa Lietuvos skyrius, 2015, p. 6-7). VTEK 2005 m. sprendimu patvirtino Lobistų etikos kodeksą, kuris papildė lobizmo reglamentavimą – nustatė lobistų veiklos etikos principus ir kitus elgesio reikalavimus. Kodeksas nebuvo keičiamas nuo jo priėmimo. 2012 m. išleistame Teisėkūros pagrindų įstatyme taip pat buvo įtvirtinta su lobistine veikla susijusių normų, pavyzdžiui nustatyti apribojimai lobistams dalyvauti teisėkūroje. 2013 m. reaguojant į VTEK siūlymus tobulinti lobizmo reglamentavimą ir atsižvelgiant į bendrą neigiamą jo vertinimą, sudaryta darbo grupė LVĮ pataisoms parengti, tik čia bėda buvo ta, kad nauja redakcija pradėta formuoti ant senosios. 2015 m. sausio 23 d. pristatytas darbo grupės veiklos rezultatas – Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymo projektas, viena iš esminių pataisų – subjektų rato išplėtimas apimant laisvai samdomus, bendrovių ir visuomeninių organizacijų lobistus, ypač pabrėžiant, kad turi būti reguliuojama ir nevyriausybinų organizacijų lobistų veikla. Praėjus kiek daugiau nei porai metų nuo pakeitimo įstatymo projekto – 2017 m. birželio 20 d. galiausiai priimta nauja LVĮ redakcija (Ambrasaitė-Valentinavičienė, 2017, p. 202-206). 2021 m. įsigaliojo naujos redakcijos LVĮ, kuriuo siekiama užtikrinti lobistinės veiklos viešumą ir skaidrumą, užkirsti kelią neteisėtai lobistinei veiklai. Nors Lietuva ir negali pasipuikuoti nuoseklia lobizmo raida, tačiau yra viena iš nedaugelio Europos valstybių, kuri teisiškai reglamentuoja lobistinę veiklą nacionaliniu lygmeniu.

Jau minėta anksčiau, jog nuo 2021 m. sausio 1 d. įsigaliojo nauja LVĮ redakcija. Be abejo, praėjo itin mažai laiko, dar nėra susiformavusi pakankama praktika, reikalingas ilgesnis laiko tarpas, kad būtų galima įvertinti ar šis naujasis reglamentavimas veikia bei būtų galima daryti gilesnes išvadas. Tačiau VTEK yra pateikusi naujojo LVĮ reglamentavimo naujoves bei siekius, kuriuos toliau ir pateiksiu¹¹. Esminiai skirtumai tarp senojo ir naujojo reglamentavimo:

- Deklaruoti vykdytą lobistinę veiklą turi ne tik lobistai, bet ir asmenys, kurie patyrė lobistinę įtaką (t. y., asmeniškai iš lobisto gavo pasiūlymą dėl konkrečių teisės akto nuostatų);
- Galimybė kryžmiškai sugretinti pateiktas deklaracijas ir, prireikus, VTEK imtis prevencinių veiksmų. VTEK išaiškina, kad nuo šiol, siekiant dar labiau užtikrinti skaidrumą atsiskaityti visuomenei turi ne tik lobistai, bet ir asmenys, kuriuos jie

¹¹ Prieiga per internetą: < <https://vtek.lt/lobistine-veikla/naujas-reglamentavimas/> >

įtikinėja. Tai leidžia ir VTEK sekti lobistinės veiklos procesus, lyginti deklaracijas bei užkirsti kelią pažeidimams. Išgryninamas aiškus tikslas ir vertybė – viešumas, kurio dėka ateityje turėtų mažėti „tamsių“ susitarimų ar nutylėjimų skaičius¹².

- Registruotis lobistu gali ne tik fizinis, bet ir juridinis asmuo;
- Asmenys, kuriems netaikomas LVI, bet kurie nori tapti įtakdariais teisėkūrai, vadovaudamiesi TPI, gali savanoriškai įsirašyti į darančių įtaką teisėkūrai asmenų sąrašą. Šiame sąrašė įregistruotieji turi teisę gauti informaciją iš institucijų apie pastarųjų rengiamus teisės aktų projektus pagal prašyme nurodytas teisinio reguliavimo sritis.
- Įtakdariai teisėkūrai turi deklaruoti savo vykdomą veiklą kartą per metus. Deklaracijos nepateikus ir po Komisijos perspėjimo, asmuo bus išbrauktas iš įtakdarių teisėkūrai sąrašo.

Naujuoju lobistinės veiklos deklaravimu yra siekiama:

- Didinti supratimą, kad: skaidri lobistinė veikla yra teigiamas ir skatintinas reiškinys, padedantis priimti geresnius sprendimus; o diskusija su lobistinę veiklą vykdančiais asmenimis – normali darbo dalis;
- Siekiant skaidrumo, skatinti deklaruoti lobistinės veiklos atvejus kryžmiškai;
- Pateikti visą informaciją apie konkrečią lobistinę veiklą vienoje platformoje (nepriklausomai nuo to, ar atskiros organizacijos tokią informaciją viešina savo tinklalapiuose);
- Sudaryti galimybę lobistams parodyti konkrečius savo veiklos rezultatus.

3.2. Lobistinės veiklos reguliavimo problemos

Tinkamas lobistinės veiklos suregulavimas buvo ir yra didelis iššūkis. EBPO yra perspėjusi, kad nacionaliniam kontekstui nepritaikytas ir neveikiantis teisinis reguliavimas tik kenkia piliečių ir valstybės bendradarbiavimui, didina nepasitikėjimą viešąja valdžia, todėl yra labai svarbu nepadaryti klaidų. Petras Ragauskas straipsnyje „Apie prielaidas neveikti lobistinės veiklos teisiniam reglamentavimui Lietuvoje“ yra išdėstęs mintis apie tai, kad lobistinės veiklos įstatymas iš tiesų yra neveiksmingas ir neefektyvus, nepasiekia nei šiam keltų tikslų. Nors yra aiškiai išdėstyti tikslai bei uždaviniai, kurių yra siekiama lobistinės veiklos reguliavimu, tačiau kyla klausimas, kodėl visgi nepavyksta įstatymo sureguliuoti taip, kad jis būtų tikrai efektyvus ir nesulauktų tiek kritikos strėlių.

¹² Prieiga per internetą: < <https://vtek.lt/2021/03/31/teisekura-be-paslapciu-lobistai-aktyviai-veikia-ir-per-pandemija/> >

Galime vėl trumpai apžvelgti jau minėtą interviu iš Santos Keidošiūtės baigiamojo magistro projekto, kadangi toks klausimas pašnekovams buvo užduotas, o šie pasidalino savo turimomis įžvalgomis bei pastebėjimais. Vienas iš kalbintų asmenų teigė, kad lobistinės veiklos reglamentavimo modelis netapo veiksmingai įgyvendinamu įstatymu, nes pačią iniciatyvą reguliuoti lobistinę veiklą iš esmės lėmė išorės veiksniai, o ne natūrali sociopolitinio gyvenimo raida. Manytina, kad Lietuvoje nuo pat pradžių trūko vidinio sutarimo kaip šią veiklą reguliuoti, nebuvo vidinio poreikio. Įstatymas buvo priimtas formaliai, tačiau tai nepaskatino kurtis lobizmo tradicijoms šalyje. Kitas pašnekovas atsakė, kad kosmetiškai įstatymo nesutvarkysi, o iš esmės jį keisti nėra politinės valios. Dar viena nuomonė, kad vien tai, kad lobizmą visuomenė sutinka kaip neigiamą reiškinį, valdžios institucijos ir politikai nenori turėti reikalų su neigiamais reiškiniais, bent jau viešai, o tokiu atveju atsiranda terpė neformaliai lobizmui (Keidošiūtė, 2016, p. 61-70). Kaip viena iš lobistinės veiklos teisinio reguliavimo problemų įvardyta ne pelno siekiančių organizacijų lobistinė veikla. Nors jų veikla atitinka lobistinės veiklos kriterijus, tačiau jos nelaikomos lobistinėmis, todėl ne pelno siekiančioms organizacijoms registruotis nereikia. Manoma, kad tai užkerta kelią jų vykdomos veiklos priežiūrai, nes teisinis reglamentas neįgalina jokio subjekto tai atlikti. Be to, ne pelno siekiančios organizacijos neprivalo teikti ataskaitų apie savo vykdytą veiklą ar bet kokius veiksmus, susijusius su lobizmu. Taip susidaro nelygiavertė padėtis registruotų lobistų ir ne pelno siekiančių organizacijų požiūriu, taip pat tiek lobistinės veiklos vykdymo, tiek teisinio reglamentavimo ir priežiūros atžvilgiu (Vaidelytė, Slavickaitė, 2014, p. 128-129). Advokatas Gintautas Bartkus sako, kad pagrindinė Lobistinės veiklos įstatymo problema yra jo tikslai. Koks šio įstatymo tikslas? Kokius santykius norima reguliuoti ir ką pasiekti? Jo teigimu, lobizmas yra paslaugų veikla kaip ir daugelis kitų, todėl prasmės įvardinti tokius tikslus, kaip numato LVĮ 1 straipsnis nėra prasmės¹³. Prie problemų aiškiai įvardinama ir sąvokų siaurumas bei neaiškumas, konkrečiai nėra visuomenei aišku kas yra lobistas ar pati lobistinė veikla, kas patenka į minimą sritį ir jau būtų galima vadinti aptariamomis sąvokomis, visuomenė sąvokas supranta nevienodai, todėl ir suvokimas apie lobistinę veiklą menkas.

Taigi vėl prieinama tos pačios išvados – visuomenė nėra tinkamai informuota apie su lobizmu susijusiais klausimais. Sąvokos „lobizmas“, „lobistinė veikla“ suformuluotos neaiškiai, suvokimo lygmuo šia tema visuomenėje yra žemas. Nėra lygiavertės padėties kalbant apie privalomą registraciją.

¹³ Prieiga per internetą: < <http://www.teise.pro/index.php/2020/06/04/g-bartkus-lobizmo-istatymas-arba-istatymas-kurio-neturi-buti/> >

Reikia suprasti vieną – nesant tinkamam reguliavimui, tai kelia nemenką riziką panirti šešėlin bei vystytis veikoms turinčioms neigiamų atspindžių. Pagrindinės problemos yra ne kartą aptartos ir identifikuotos ne vieno autoriaus, todėl vyraujančius ir pabrėžiamus LVĮ trūkumus įstatymų leidžiamajai valdžiai derėtų aptarti, peržvelgti ir imtis atitinkamų veiksmų, tam, kad būtų tikrai visa apimtimi užtikrinami LVĮ išskelti tikslai, kad veikla būtų vykdoma vadovaujantis būtent jais bei kuo sąžiningiau. Tinkamai sureguliuota lobistinė veikla visuomenei turėtų tik teigiamą naudą, todėl sunkiai randama priežasčių, kodėl tai neturėtų būti sutvarkyta. EBPO yra pateikusi rekomendacijas, kurios turėtų padėti sureguliuoti lobizmą taip, kad šis būtų efektyvus. Be abejonės, vien sureguliuoti nepakaks. Patys asmenys užsiimantys lobistine veikla turi rodyti iniciatyvą bei gerą pavyzdį, elgtis taip, kaip yra nurodyta tiek pačiame LVĮ, tiek Lobistų etikos kodekse, kur yra įtvirtintos aiškios elgesio normos.

Šiame kontekste derėtų išgryninti pagrindinius pasiūlymus efektyvesniam ir skaidrumu pasižyminčiam LVĮ reglamentavimui: i) subjektų ratas visgi yra nepakankamas, iš pateiktų įžvalgų galime suprasti kad nevyriausybinės organizacijos turėtų būti įtraukiamos į asmenų vykdančių lobistinę veiklą sąrašą, kadangi jos vienaip ar kitaip lobistinę veiklą vykdo, o jų neįrašymas į reglamentavimo subjektų ratą sąlygoja nelygybę; ii) turi būti aiškiai apibrėžtos sąvokos (turinio pakankamumas) tam, kad nekiltų skirtingų interpretacijų dėl su lobizmu susijusių klausimų ar identifikuojant lobizmą taip visuomenei suteikiant daugiau aiškumo; iii) turi būti sukurtas informavimo apie lobistinę veiklą mechanizmas, kadangi visuomenėje suvokimas vis dar yra menkas.

4. COVID-19 PANDEMIJOS ĮTAKA LOBISTINEI VEIKLAI LIETUVOJE IR EUROPOS SAJUNGOJE

Šiuo metu viena aktualiausių pasaulyje temų yra užklupusi Covid-19 (*koronavirusinė*) pandemija. Nepaisant to, kad šis virusas atima gyvybes, izoluoja žmones, valstybes, tačiau tai turėjo didžiulę įtaką verslams ir ekonomikai. Neabejotina, kad pokyčiai pandemijos metu įvyko ir lobistinėje veikloje.

Lietuvos atveju vis tik kol kas pateikiama mažokai informacijos, galbūt pagrindinė priežastis yra dėl to, kad vis dėlto praėjo ne itin daug laiko. VTEK pateikia trumpą apžvalgą, kad siaučiant Covid-19, lobistų dėmesio sulaukia su pandemijos valdymu susiję teisės aktai. VTEK duomenimis, pastaruoju metu lobistai siekė, kad darbdavių atstovai galėtų naudotis testais be sveikatos priežiūros specialistų pagalbos, kad greičiau pasiskiepyti galėtų keleivių vežimo įmonėse dirbantys autobusų ir troleibusų vairuotojai, taip pat – kad Covid-19 tyrimai būtų kompensuojami ne tik smulkiojo ir vidutinio verslo subjektams, bet ir didelėms įmonėms. Dėl to lobistai įtikinėjo Vyriausybės, Sveikatos apsaugos, Ekonomikos ir inovacijų bei Socialinės apsaugos ir darbo ministerijų atstovus¹⁴.

Šiek tiek daugiau informacijos pateikia užsienio subjektai, tačiau manau, kad pateiktą informaciją bei aptariamus pokyčius lobistinėje veikloje esant pandemijai nesunkiai galime taikyti ir Lietuvai. Anne Rasmussen – Kopenhagos universiteto profesorė, priklausanti Bergeno ir Leideno universitetams savo straipsnyje tema „Kaip Covid-19 pakeitė lobistinę veiklą visoje Europoje“ (angl. „*How has Covid-19 changed lobbying activity across Europe?*“) analizavo pokyčius esant pandemijai. Kaip pati profesorė teigė Covid-19 lydėjo didelis lobistinės veiklos lygis, nes įmonės ir interesų grupės siekia paveikti vyriausybių vykdomą politiką siekiant valdyti ekonominį protrūkio nuosmukį. Remdamasi naujais tyrimais, Anne Rasmussen paaiškina, kaip lobizme pandemijos metu įvyko pokyčių. Ji rašo, kad nors santykinė skirtingų grupių prieiga prie Covid-19 susitikimų atrodo panaši į kitas temas, lobistinės veiklos formatas, ypač didesnis skaitmeninio lobizmo naudojimas, gali paveikti galimą šališkumą atstovaujant skirtingų tipų interesų grupes. Pandemija paveikė lobizmą ir tai, kaip interesų grupės ir įmonės bendrauja su politikos formuotojais. Atsižvelgiant į tai, kad daugelis „Covid-19“ laikė didžiausia pasauline krize nuo Antrojo pasaulinio karo, tai, pasak profesorės, nenuostabu. Krizė „išpūtė“ didžiulę skylę daugelio įmonių uždaryje ir padarė didžiulę įtaką kasdieniam milijardų žmonių gyvenimui. Tai paskatino mobilizuoti interesų grupes ir įmones. Nors socialinis atsiribojimas smarkiai sumažino tiesioginio lobizmo galimybes, galbūt nenuostabu, kad

¹⁴ Prieiga per internetą: < <https://vtek.lt/2021/03/31/teisekura-be-paslapciu-lobistai-aktyviai-veikia-ir-per-pandemija/> >

skaičiai rodo, jog pagal Covid-19 lobistinės išlaidos iš tikrųjų padidėjo. JAV registro duomenys suteikia informacijos ir apie tai, kas ir dėl kokių klausimų užsiima lobistine veikla, ir kiek tam išleidžia. Remiantis išankstiniais įrašais, „Open Secrets“ praneša, kad lobizmo išlaidos buvo beveik rekordinės - 903 mln. USD per pirmąjį 2020 m. ketvirtį. Didelis dėmesys buvo skiriamas didžiausiam JAV istorijoje pagalbos paketui - 2,2 trln. Ekonominio saugumo (*CARES*) įstatymui. JAV ir Kanados įrašai rodo, kad pandemija atvėrė lobistinę veiklą daugeliui naujų žaidėjų. „Transparency International“ duomenys taip parodo aukštus lobistinės veiklos skaičius – apie 500 interesantų surengė susitikimus su aukšto lygio Europos Sąjungos valstybės tarnautojais, o susitikimo dalyko aprašyme minima „Covid-19“ arba „Atsigavimas“, tačiau praktikoje dalyvių skaičius greičiausiai bus dar didesnis, atsižvelgiant į tai, kad ne visuose susitikimuose, susijusiuose su „Covid-19“ darbotvarka, šie žodžiai galėjo būti aiškiai paminėti dalyko aprašyme. Šalyse, kuriose yra ne tokios griežtos lobistinės veiklos ir išlaidų registravimo taisyklės, sunkiau tiesiogiai įvertinti pokyčius įvykusius Covid-19 pandemijos metu (Rasmussen, 2020).

Nenustebino ir tas faktas, jog tarp lobistinių veiklų pirmaujančių yra farmacijos įmonės, dalyvaujančios derybose dėl vakcinų, įmonės, norinčios pasinaudoti bloko 750 milijardų eurų vertės atkūrimo fondu, ir technologijų milžinės, siekiančios suformuoti naujai pasiūlytą Skaitmeninių paslaugų įstatymą. Remiantis ES skaidrumo registru, praėjusiais metais Europos farmacijos pramonės ir asociacijų federacija su Komisija surengė daugiau nei keturis kartus daugiau susitikimų nei 2019 m. (Bayer, L, 2021).

Vienas iš pokyčių – buvo pereita nuo atvirų prie uždarų konsultacijų. Dar anksti pasakyti, kaip šie konsultacijų su suinteresuotaisiais subjektais formos, naudojamos Covid-19 pandemijos metu, skirtumai paveikė vyriausybės santykius su interesų grupėmis. Uždaros konsultacijų formos aiškiai kelia riziką privilegijuoti tam tikrus suinteresuotųjų šalių interesus tiems, kurie neturi vietos prie stalo. Lobistinės veiklos patirtis esant Covid-19 virusui padarė įtakos ne tik konsultacijų sistemai, bet ir tai, kaip organizacijos pačios nusprendžia veikti ir kiek prieigą leidžia sprendimus priimančioms asmenims. Verslo organizacijos ir įmonės buvo apkaltintos krizės išnaudojimu savo naudai. Verslo suinteresuotosios šalys siekė išgyventi protrūkio sukeltus finansinius iššūkius, siekė lanksčiau, atsainiau reguliuoti aplinką. Pačios profesorės Anne Rasmussen neskelbta analizė kam suteikta galimybė dalyvauti susitikimuose su aukšto lygio Komisijos valstybės tarnautojais ir komisarais, atskleidžia stiprią susitikimų dalyvių verslo dominavimą, dalyko aprašyme aiškiai minint „Covid“ (Rasmussen, 2020).

Kitas vertas dėmesio faktas ryšium su pasauline pandemija, kad socialinis atsiribojimas pagal Covid-19 padidino skaitmeninių interesų atstovavimą. Iki vasario

mažiau nei vienas procentas dalyvių buvo užsiregistravę kaip dalyvavę skaitmeniniuose susitikimuose su Komisija. Nuo 2020 m. vasario 1 d. iki gegužės 20 d. dalis išauga iki 38%, o su „Covid-19“ susijusių susitikimų dalyviams ji siekia net 84%. Šie skaičiai gali netgi neįvertinti skaitmeninių dalyvių skaičiaus, nes Komisija galėjo nepranešti apie kai kurias skaitmeninio kontakto formas arba ne visada užregistravo, kad susitikimai vyko skaitmeniniu būdu. Skaitmeninės priemonės, tokios kaip socialinė žiniasklaida, kartais vertinamos kaip „silpnųjų ginklai“, leidžiantys neturtingoms išteklių organizacijoms kurti turinį už gana mažą kainą, o tai gali turėti didelį poveikį. Socialinė žiniasklaida taip pat gali padidinti lobizmo skaidrumą palikdama pastebimą elektroninį audito pėdsaką (Prieiga per internetą: < <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2020/06/17/how-has-covid-19-changed-lobbying-activity-across-europe/>).

Vis tik, manoma, kad dar per anksti spręsti, kaip ši užklupusi pasaulinė Covid-19 krizė paveikė lobistinę veiklą ir lobistus, akivaizdžiai yra matomi pokyčiai šioje veikloje, tačiau tuo pačiu yra baiminamasi, kad kyla rizika, jog pereinant į visišką skaitmeninių susitikimų būdą bus paveiktas šališkumas.

IŠVADOS

1. Lobistinės veiklos apibrėžimų šaltiniuose sutinkama ne vienas, o nustatyti jį viena tikslų yra sudėtinga, tačiau vis tik lobizmas gali būti suvokiamas kaip interesų grupių veikla, kuri pasireiškia poveikio darymu specifiniams subjektams norint paveikti tam tikrų sprendimų priėmimą. Ši veikla yra ypatinga tuo, kad ji turi nemažą įtaką teisėkūros procesui. Be to, visuomenė pasinaudodama lobistų paslaugomis taip gali išsakyti savo poziciją, parodyti esamus trūkumus, problemas vyraujančias tam tikrose srityse. Trumpai tariant tai yra pozityvi jėga, kuri suteikia galimybę demokratiškai atstovauti interesų grupėms.
2. Prieinama bendros pozicijos, kad yra svarbu bei būtina sureguliuoti šią veiklą taip, kad ji būtų vykdoma kaip įmanoma skaidriau – tai yra pagrindinis tikslas, taip didinant pasitikėjimą ir iš visuomenės pusės.
3. Lobistinė veikla turi būti suprantama kaip teigiamas reiškinys visuomenėje, tačiau šalyje požiūris į lobistinę veiklą ir lobistus yra skeptiškas, juntamas nepasitikėjimas šia veikla ir galiausiai, galbūt ir dėl informacijos trūkumo bei klaidingo jos pateikimo, gretinama su teisinėje sistemoje pasitaikančiomis neigiamomis, korupcinėmis apraiškomis. Ir tai galima būtų suprasti, kadangi tarp lobizmo ir nusikalstamų veikų yra maža riba, tačiau ji egzistuoja. Vienas pagrindinių požymių atskiriant yra kyšio davimas, kadangi nusikalstamos veikos atveju pagrindinė manipuliacijos priemonė tampa pinigai. Taip pat netinkama įtaka, kuri susijusi su tyčiniaisiais veiksmais, korupciniais ketinimais, tikslas, kuris yra neteisėtos naudos siekimas. Na ir žinoma, subjektai, kurie yra ganėtinai panašūs, tačiau vis tik lobistinės veiklos atveju poveikis yra nukreiptas į asmenis, kurie turi įstatymo leidžiamąją galią, na, o korupcinių nusikaltimų atvejais taikinyis yra politikos vykdytojai.
4. Europos Sąjungoje taip pat nėra priimto vieningo lobistinės veiklos apibrėžimo, tačiau tai irgi suvokiama kaip organizuotų veiksmų visuma, kuriais siekiama paveikti sprendimų priėmimą. Yra laikomasi nuostatos, kad veikla turi būti vykdoma skaidriai (tam yra sukurtas ir Skaidrumo registras), laikantis etikos principų bei užtikrinant vienodas sąlygas dalyvaujantiems. Europos Sąjungoje lobistinės veiklos reguliavimas skiriamas pagal tendencijas, kaip lobistinė veikla yra ar nėra šalyje reguliuojama.
5. LVĮ Lietuvoje vis dar sulaukia nemažai kritikos ir ne veltui, kadangi nesant tinkamo reguliavimo iškyla didelė rizika atsirasti korupciniams nusikaltimams bei panirti

šešėlin, o be to, tai neatsiejamai didina nepasitikėjimą viešąja valdžia. Nors nuo 2021 m. išleista įstatymo nauja redakcija, tačiau įstatymo korekcijos nėra itin ryškios. Atlikus šaltinių analizę išgrynintos reguliavimo problemos tokios kaip – ne itin aiškios sąvokos, apibrėžimai, visuomenė yra nepakankamai informuota apie lobistinę veiklą, jos naudą, skirtumus nuo nusikalstamų veikų. Nėra tinkamai išplėstas subjektų ratas.

6. Įvykusi pandemija atnešė pokyčių ir lobistinės veiklos vykdymui. Buvo pereita prie uždarų konsultacijų, padidintas skaitmeninių susitikimų skaičius. Nors dar anksti daryti išvadas kokios pasekmės galiausiai bus esant šioms aplinkybėms, tačiau jau dabar yra baiminamasi, kad bus paveiktas šališkumas.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, 33-1014;
2. Lietuvos lobistinės veiklos įstatymas (suvestinė redakcija aktuali nuo 2021 m. sausio 1 d.). *Valstybės žinios*, 2000 Nr. 56-1644;
3. Lobistų etikos kodeksas 2005 (Vyriausia tarnybinės etikos komisija, 2005, Nr. KS – 10 (L));
4. Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas (suvestinė aktuali redakcija nuo 2021 m. sausio 1 d.). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 57-2297;
5. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (suvestinė redakcija aktuali nuo 2021 m. sausio 1 d.). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741;
6. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas (suvestinė redakcija aktuali nuo 2020 m. liepos 1 d.). *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 50-1632;
7. Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymas (suvestinė redakcija aktuali nuo 2001 m. gegužės 23 d.). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 56-1644;
8. Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 35-1461;

Tarptautiniai dokumentai

1. *Konvencija dėl kovos su korupcija, susijusia su valstybės pareigūnais*, 2019 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:133027>;
2. Tarpinstitucinis susitarimas dėl bendro skaidrumo registro, 2011, *Strasbūras 2010/2291 (ACI)* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2011-0222_LT.html?redirect

Specialioji literatūra

1. Ambrasaitė-Valentinavičienė, M. (2017), *Lobizmo reglamentavimas: Lietuvos atvejis*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė, Vilniaus universitetas, Vilnius;
2. Ambrasaitė, M., 2016, *Lobizmo reglamentavimas Lietuvoje ir EBPO standartai*, Vilniaus universitetas, Vilnius;
3. Ambrasaitė, M. 2015, *Naujoji Lietuvos lobizmo reglamentavimo ekstrateisinė koncepcija: pokyčiai ir gairės ateičiai*, Vilniaus universitetas, Vilnius;

4. Barley, K, and Hübner D. M, *Inter-institutional negotiations on the Transparency Register*, European Parliament [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.europarl.europa.eu/tr-negotiations/en/home>;
5. Bauer, E et al., 2019, *Transparency of lobbying in Member States Comparative analysis*, Brussels, European Union [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.europarl.europa.eu/EPRS/Lobbying-transparency-comparative-analysis.pdf>;
6. Bayer, L, 2021, *Brussels lobbying business picks up despite pandemic* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.politico.eu/article/brussels-lobbying-business-picks-up-despite-coronavirus-pandemic/>;
7. *Cambridge Dictionary*, 2021, Cambridge University Press, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/undue-influence>;
8. Council of Europe, 2017, *Legal regulation of lobbying activities in the context of public decision making* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://rm.coe.int/legal-regulation-of-lobbying-activities/168073ed69>;
9. Definitions [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://novascotia.ca/sns/lobbyist/help/definit.htm>;
10. *EBPO*, 2021, Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://urm.lt/default/lt/ekonomine-diplomatija/lietuva-tarptautinese-ekonominese-organizacijose/ebpo>;
11. Europos Parlamentas ir Europos Komisijos generaliniai sekretoriai, 2019, *Skaidrumo registro veiklos metinė ataskaita*, Europos Parlamentas;
12. G. Bartkus. *Lobizmo įstatymas, arba įstatymas, kurio neturi būti*, 2020 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.teise.pro/index.php/2020/06/04/g-bartkus-lobizmo-istatymas-arba-istatymas-kurio-neturi-buti/>;
13. *International standards for lobbying regulation Towards greater transparency, integrity and participation*, 2015 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://lobbyingtransparency.net/lobbyingtransparency.pdf>;
14. Jasmonaitė, L, *The Current Lobbyin Regulation in the European Union and its Future Development*. Thesis for LLM International and European Public Law, Tilburg University, Tilburg [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=131795>;
15. *Kas yra prekyba poveikiu? 2020*, VU Teisės klinika [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.teise.pro/index.php/2020/07/31/kas-yra-prekyba-poveikiu/>;

16. Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E, 2018, *Galimos korupcijos rizikos lobizmo srityje ir jų prevencijos galimybės*, Teisės institutas, Vilnius;
17. Keidošiūtė, S, (2016), *Lobistinė veikla Lietuvoje: Teisinis reguliavimas, veiklos ypatumai ir ateities perspektyvos*. Baigiamasis magistro projektas, Viešasis administravimas, Kauno technologijos universitetas, Kaunas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:16093742/datastreams/MAIN/content>;
18. Kergueno, R, and Vrushi, J., 2020, *Debugging democracy Open data for political integrity in Europe*, Transparency International [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://transparency.eu/wp-content/uploads/2020/11/Debugging-Democracy.pdf>;
19. Lukošaitis, A, 2011, *Lobizmas užsienio šalyse ir Lietuvoje: teisinio reguliavimo ir institucionalizacijos problemos*, Vilniaus universitetas, Vilnius;
20. Mrazauskaitė and Muravjovas, 2015, *Accountability in lobbying: legal tools that work*, Transparency International Lithuania [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.transparency.lt/wp-content/uploads/2015/10/lobbying_accountability_and_legal_tools1.pdf;
21. Mulcahy, S, 2015, *Lobistinė veikla Europoje įtaka užkulisiuose, privilegijuotas dalyvavimas prenimų priėmimė*, Transparency International [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.transparency.lt/wp-content/uploads/2015/11/Lobistine_veikla_Europoje_EU_tyrimas.pdf;
22. Nauro F. Campos & Francesco Giovannoni, 2008, *Lobbying, Corruption and Other Banes*, The William Davidson Institute at the university of Michigan [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=962008021127088112102028080026088005127032093088005092100095019070104074095121003078110024036005107000110023066070112068086124039072030002007098092106107070126109077052036126079085075084023115076119014123002080102076109115007017024109031087105026006&EXT=pdf&INDEX=TRUE>;
23. Ragauskas, P, 2011, *Apie prielaidas neveikti lobistinės veiklos teisiniam reglamentavimui Lietuvoje*, Vilniaus universitetas, Vilnius;
24. Rasmussen, A, 2020, *How has Covid-19 changed lobbying activity across Europe?* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://blogs.lse.ac.uk/euoppblog/2020/06/17/how-has-covid-19-changed-lobbying-activity-across-europe/>;

25. *Rules and Regulations* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://lobbyeurope.org/rules-and-regulations/>;
26. Šimral, V, 2020, *Two problems with lobbying regulation in EEA countries* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/69226/ssoar-stss-2020-1-simral-Two_problems_with_lobbying_regulations.pdf?sequence=1&isAllowed=y&lnkname=ssoar-stss-2020-1-simral-Two_problems_with_lobbying_regulations.pdf ;
27. *Skaidrumas ir ES*, 2021 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/transparencyregister/public/homePage.do>;
28. Stankevičius, A, ir Simanavicienė, Z. 2016, *Lobizmo metodų klasifikacijos palyginamoji analizė Lietuvos ir ES teisės aktuose*, Mykolo Romerio Universitetas, Vilnius;
29. *Teisėkūra be paslapčių: lobistai veikia ir per pandemiją*, 2021 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://vtek.lt/2021/03/31/teisekura-be-paslapciu-lobistai-aktyviai-veikia-ir-per-pandemija/>;
30. Transparency International Lietuvos skyrius, 2015, *Politikos užkulisiai lobizmo (ne)skaidrumas Lietuvoje* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.transparency.lt/wp-content/uploads/2015/10/lobistines_veiklos_uzkulisiai_lobizmo_neskaidrumas_lietuvoje_final_final.pdf;
31. Vaidelytė, E. ir Slavickaitė, S. 2014, *2000-2013 m. lobizmo ir lobistinės veiklos tendencijos Lietuvoje*, Kauno technologijos universitetas, Kaunas;
32. Vasilcovschi, N, and Oanta, S.I, 2014, *Lobby Activities and their Evolution in the European Union Context*, Leibniz Information Centre for Economics [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/198331/1/ceswp-v06-i2a-p171-185.pdf>;
33. Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2021. Mokslo ir enciklopedijų centras [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/lobizmas/>;
34. Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, 2020, *Rekomendacinės gairės dėl lobistinės veiklos ir įtakos teisėkūrai*, Vilnius [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://vtek.lt/wp-content/uploads/2021/01/VTEK_Rekomendacines_gaires_del_lobistines_veiklos_ir_itakos_teisekurai.pdf;

35. Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, 2021 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://vtek.lt/vtek_sprendimai/2021-02-10-posedyje-vtek-nusprende/;
36. What is lobbying? [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lobbyists4good.org/what-is-lobbying>;
37. Where does the term lobbyist come from? [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://political-lobbying.co.uk/where-does-the-term-lobbyist-come-from/>;
38. Wilhelm Lehmann, 2003, *Lobbying in the European Union: current rules and practices*, Luxembourg, European Parliament [interaktyvus]. Prieiga per internetą: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/etudes/join/2003/329438/DG-4-AFCO_ET\(2003\)329438_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/etudes/join/2003/329438/DG-4-AFCO_ET(2003)329438_EN.pdf);
39. Zibold, F. 2017, *Lobbying the EU institutions* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130558/LDM_BRI\(2013\)130558_REV1_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130558/LDM_BRI(2013)130558_REV1_EN.pdf).

Kiti šaltiniai

1. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://skaidris.vtek.lt/public/lobbyist/listPublic?filter=%7B%22page%22:1,%22pageSize%22:100,%22orderBy%22:%22name%22,%22sortingOrder%22:%22asc%22%7D>;
2. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nusikaltimaiirnelaimes/sulaikyti-lietuvos-verslo-konfederacijos-ir-banku-asociacijos-prezidentai-59-1326794>;
3. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://www.alfa.lt/straipsnis/50187391/lobistui-nepalankus-vtek-sprendimas-likogalioti>.

SANTRAUKA

Lobistinės veiklos reglamentavimas Lietuvoje

Šiame magistro darbe analizuojama lobistinė veikla Lietuvoje, taip pat apžvelgiant šios veiklos tendencijas Europos Sąjungoje. Tai yra pagrindinis magistro darbo objektas. Magistro darbe siekiama atskleisti ir lobizmo naudą visuomenei, teigiamus aspektus, nes pastebima, kad tarp subjektų vyrauja skeptiškas požiūris dėl su lobizmu susijusių klausimų, nėra pateikiama pakankamos informacijos, veikla nepelnytai gretinama su nusikalstamomis veikomis. Yra suformuluoti konkretūs tikslai ir uždaviniai, kuriuos siekiama įgyvendinti, tai – atskleisti lobistinės veiklos sampratą, jos pagrindinius bruožus. Nagrinėjant pasirinktą magistro temą svarbu atriboti nuo su ja siejamų neigiamų reiškinių, todėl darbe pateikiami konkretūs pavyzdžiai ir skirtumai. Pateikiama lobistinės veiklos sudedamąsias dalis jas analizuojant. Darbe analizuojama lobistinė veikla ir Europos Sąjungoje, išgryninamos tendencijos, pateikiamos konkrečios šalys, kurios parodo, kaip gali būti lobizmas reguliuojamas, magistro darbe taip pat aptariamos Europos bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos rekomendacijos. Trumpai aptariama Lobistinės veiklos įstatymo raida. Gilinamasi į lobistinės veiklos teisinį reglamentavimą Lietuvoje, atlikta analizė kodėl esantis Lobistinės veiklos įstatymas nėra efektyvus, išryškinamos problemos. Mokslinių šaltinių analizė leidžia daryti tam tikras išvadas bei pateikti galimus būdus, kaip būtų galima išspręsti Lobistinės veiklos įstatyme esančius efektyvumo trūkumus. Kadangi pasaulyje siaučia Covid-19 pandemija, apžvelgiama kokią įtaką tai galėjo turėti lobistinei veiklai Europos Sąjungoje ir Lietuvoje.

SUMMARY

Regulation of Lobbying Activities in Lithuania

This master thesis analyses lobbying activities in Lithuania, as well as reviewing the trends of these activities in the European Union. This is the main object of the master's thesis. The master's thesis also aims to reveal the benefits of lobbying to society, positive aspects, as it is noted that there is scepticism among subjects about issues related to lobbying, insufficient information is provided, activities are undeservedly compared with criminal acts. Specific objectives and objectives are formulated, which are aimed at revealing the concept of lobbying activities and its main features. When examining the chosen master's theme, it is important to separate from the negative phenomena associated with it, therefore, concrete examples and differences are presented in the work. The components of lobbying are presented in their analysis. The master's thesis also analyses lobbying activities in the European Union, refines trends, presents specific countries that show how lobbying can be regulated, and discusses recommendations from the Organisation for European Cooperation and Development. The development of the Lobbying Act is briefly discussed. The legal regulation of lobbying activities in Lithuania is deepened, an analysis has been carried out as to why the existing Law on Lobbying activities is not effective, problems are highlighted. The analysis of scientific sources allows to draw certain conclusions and provide possible ways to solve the efficiency deficiencies contained in the Lobbying Act. As the Covid-19 pandemic is raging around the world, an overview of how this may have affected lobbying activities in the European Union and Lithuania.